

ทางการเมือง ก็คือ ประเทศที่อุดมไปด้วยศิลปวัฒนธรรมที่มีคุณค่า และรัฐชาติตั้งอยู่บนความหลากหลายทางชนชาติอย่างไม่มีปัญหา

โดยเฉพาะเรื่องของศิลปวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวที่สั่งสม สืบทอด และมีพัฒนาการมาอย่างยาวนาน และประกอบกับเมืองหลวงพระบางซึ่งเป็นเมืองหลวงเก่า ได้รับการประกาศเป็นมรดกโลก จึงทำให้ สถาปนาความมุ่งเน้นสร้างความเป็นอัตลักษณ์ของตัวเองด้านนี้เพิ่มขึ้น

แล้วเมื่อต้องการให้ประเทศของตัวเองมีความหมายทางด้านความอุดมสมบูรณ์ทางศิลปวัฒนธรรม จึงมีการเลือกสัญลักษณ์ เพื่อนำออกมาเป็นสื่อกลางในการจินตนาการถึงความทรงคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมของประเทศ และต้องเป็นสัญลักษณ์ที่เป็นของลาวเท่านั้น ไม่ซ้ำซ้อนกับที่อื่นๆ ซึ่งก็คือภาพของวัดวาอารามในเมืองหลวงพระบาง พระราชวัง แล้วก็ปู่เยอ ย่าเยอ อันเป็นพิธีกรรมและความเชื่อที่เป็นของดั้งเดิมในสังคมลาว

ปู่เยอ ย่าเยอ ถูกเลือกให้เป็นสัญลักษณ์หนึ่งในการอธิบายความเป็นเมืองมรดกโลก และเป็นประเทศที่วัฒนธรรมอันทรงคุณค่าของลาว โดยภาพของปู่เยอ ย่าเยอ ได้ปรากฏในสื่อสารมวลชนทุกรูปแบบที่ต้องการนำเสนอเรื่องราวต่างๆ เกี่ยวกับประเทศลาว ในฐานะความหมายที่ว่า ปู่เยอ ย่าเยอ เป็นบรรพบุรุษของชาติ และสะท้อนถึงความมั่งคั่งทางด้านวัฒนธรรม

จากพิธีกรรมและความเชื่อที่ถูกเบียดขับ กีดกันให้ออกจากสังคมในฐานะความเชื่อเกี่ยวกับผีที่มั่งงาย ล้าสมัย ไร้สาระ ปู่เยอ ย่าเยอ กลับถูกหยิบยกให้เข้ามาเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงความเป็นประเทศลาว และให้ความหมายถึงขั้นที่เป็นผีบรรพบุรุษของชาติ ถ้าเห็นปู่เยอ ย่าเยอ ทุกคนจะนึกถึงประเทศลาว

มีคำถามที่ว่า “แล้วทำไมต้องเลือกปู่เยอ ย่าเยอมาเป็นบรรพบุรุษของชาติ” กระบวนการสร้างความหมายนี้ในพื้นที่เกิดมาจากตำนานเรื่องการกำเนิดมนุษย์ในประวัติศาสตร์ ที่ปู่เยอ ย่าเยอ ลงมาบนโลกมนุษย์แล้วสร้างแผ่นดิน สร้างมนุษย์ และสรรพสิ่ง จึงทำให้เชื่อถือกันว่าปู่เยอ ย่าเยอ เป็นผีบรรพบุรุษ ประกอบทั้งปู่เยอ ย่าเยอเป็นผีที่มีตัวตนชัดเจน และเป็นผีบรรพบุรุษที่แตกต่างจากผีในพื้นที่อื่นๆ รวมทั้งปู่เยอ ย่าเยอ เป็นผีสำคัญในเมืองหลวงพระบาง และทางรัฐก็ยกให้หลวงพระบางเป็นเมืองหลวงทางวัฒนธรรม จึงทำให้ผีที่สำคัญในเมืองหลวงพระบางถูกหยิบยกออกมารวมกระบวนการสร้างความเป็นรัฐชาติได้ง่ายขึ้น

รวมทั้งการให้ความหมายปู่เยอ ย่าเยอ เป็นผีบรรพบุรุษของชาติยังมีปัจจัยส่งเสริมอันสำคัญ คือเรื่องของการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมในประเทศลาว ปู่เยอ ย่าเยอ จึงเป็นภาพสัญลักษณ์ประชาสัมพันธ์ความเป็นเมืองวัฒนธรรม เพื่อดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามา ซึ่งเป็นช่องทางหนึ่งในการการนำรายได้เข้าประเทศ

เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ว่ารัฐได้ดึงเอาปู่เยอ ย่าเยอ เข้ามาร่วมในกระบวนการสร้างรัฐชาติ ,กระบวนการให้ความหมายของประเทศ และกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว การดึงเอาปู่เยอ ย่าเยอ เข้ามานี้เป็นการดึงเอามาเฉพาะรูปแบบภายนอกที่เป็นตัวหุ่น ปู่เยอ ย่าเยอ และสิ่งขจร ส่วนเนื้อหาภายใน เรื่องของความหมายในระบบความเชื่อ เรื่องของความศักดิ์สิทธิ์ทางรัฐก็ไม่ได้ดึงมาพร้อมกันด้วย แถมยังกีดกัน เบียดขับ และจำกัดวงให้เล็กลง ดังนั้นภาพที่แท้จริงของปู่เยอ ย่าเยอ ที่ถูกนำออกมาเสนอในบริบทของรัฐชาติทางวัฒนธรรมนี้ จึงเป็นสัญลักษณ์ที่สื่อถึงความเป็นเมืองหลวงพระบาง หรือสื่อถึงประเทศลาวมากกว่า ที่จะให้ภาพว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในระบบความเชื่อของสังคม

ดังนั้นรัฐจึงได้นำปู่เยอ ย่าเยอ ออกมาแสดงเพื่อประชาสัมพันธ์ความเมืองหลวงพระบาง หรือความเป็นบรรพบุรุษของลาวได้ทุกๆ สถานที่ที่ต้องการ โดยจัดกับหลักปฏิบัติตามพิธีกรรมและความเชื่อที่จะเชิญปู่เยอ ย่าเยอ ออกมาเฉพาะในงานบุญเดือน 5 หรืองานปีใหม่ลาว และเป็นผีที่มีพิธีกรรมและความเชื่อเฉพาะในพื้นที่หลวงพระบางเท่านั้น เช่น ในงานเปิดบุญกฐินแห่งชาติที่เมืองหลวงพระบาง ก็มีการนำปู่เยอ ย่าเยอ มาร่วมขบวนพาเหรดของนักกีฬา และในงานเปิดปีการท่องเที่ยวลาวที่กำลังแข่งขันชิงแชมป์โลก ก็นำปู่เยอ ย่าเยอ มาร่วมขบวนแห่เฉลิมฉลอง รวมทั้งเมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ พ.ศ.2545 ปู่เยอ ย่าเยอ ก็ไปร่วมขบวนพิธีเปิดบุญกฐินนักเรียนมัธยมครั้งที่ 2 ที่แขวงคำม่วน

และเมื่อบริบทการพัฒนาประเทศของลาวได้ปรับเปลี่ยนไปตามกระแสโลกสมัยใหม่ โดยเฉพาะในเรื่องของการเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจของประเทศเป็นระบบทุนนิยมเสรี ซึ่งมีส่วนผลักดันให้เกิดนำเอาวัฒนธรรมต่างๆ ของตัวเองออกมาขายเป็นสินค้าชนิดหนึ่ง ดังนั้น ปู่เยอ ย่าเยอ จากการที่ถูกให้ความหมายว่าเป็นผีบรรพบุรุษของชาติ ก็กลายมาเป็นสินค้าวัฒนธรรมในตลาดด้วยเช่นกัน

ปู่เยอ ย่าเยอ กับกระบวนการกลายเป็นสินค้า

ปู่เยอ ย่าเยอ เป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งที่ถูกรัฐหยิบยกขึ้นมา โดยให้ความหมายของบรรพบุรุษของชาติตามตำนาน เพื่อแสดงความเป็นอัตลักษณ์ของชาติ แล้วกลืนไหลไปตามกระบวนการพัฒนาจนกระทั่งกลายเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมชนิดหนึ่งที่แสดงความเป็นลาว ,เป็นหลวงพระบาง และความเป็นมรดกโลก ในตลาดการท่องเที่ยวปัจจุบัน

บริบทเงื่อนไขสำคัญประการหนึ่งที่ทำให้ ปู่เยอ ย่าเยอ เข้าไปอยู่ในกระบวนการกลายเป็นสินค้า ก็คือ เรื่องของการเป็นเมืองมรดกโลกของหลวงพระบาง เพราะแท้จริงแล้ว ปู่เยอ ย่าเยอ เป็นผีในพื้นที่ของหลวงพระบางเท่านั้น ไม่ใช่ผีที่เป็นสากลของลาวทั้งประเทศ แต่เมื่อเมืองหลวง

พระบางเป็นมรดกโลก จึงจำเป็นที่ต้องหาสัญลักษณ์ที่แสดงความเป็นหลวงพระบางแท้ๆ และเป็นสิ่งที่แตกต่างจากพื้นที่อื่นๆ ดังนั้นปู่เยอ ย่าเยอ จึงถูกยกขึ้นมาเป็นสัญลักษณ์หนึ่งของเมืองมรดกโลกหลวงพระบาง

ในขณะที่สัญลักษณ์ที่ถูกเลือกขึ้นมาเพื่อเสนอภาพองค์รวมของความเป็นเมืองมรดกโลก นอกจาก ปู่เยอ ย่าเยอ ก็ยังมีทั้งวัดวาอาราม พระราชวังเก่า สถาปัตยกรรมต่างๆ รวมทั้งประวัติศาสตร์ของเมือง ประวัติศาสตร์การปกครองโดยเจ้ามหาชีวิต สิ่งเหล่านี้ถูกนำออกมาขาย และเป็นสินค้าที่สร้างรายได้ให้แก่ลาวเป็นอย่างมาก ทางพรรคคอมมิวนิสต์ลาวที่ใช้รูปแบบการปกครองระบอบสังคมนิยม ก็ยังยอมรับในภาพที่นำเสนอความเป็นเมืองมรดกโลกเหล่านี้ ถึงแม้สิ่งเหล่านั้นจะมีนัยยะทางผี ทางกษัตริย์ แบบระบบเก่า แต่เมื่อทั้งหมดเป็นปัจจัยสำคัญในการดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาในประเทศได้ ทางรัฐเองก็ต้องยอมรับ แต่ก็ยังเป็นเพียงอนุญาตให้มีการนำเสนอเฉพาะรูปแบบภายนอกเท่านั้น ส่วนเนื้อหาและความหมายที่แท้จริงไม่ว่าจะเป็นเรื่องของความเชื่อผี และระบบกษัตริย์ก็ยังพยายามกดดันให้หมดอำนาจไป

แล้วเมื่อปู่เยอ ย่าเยอ เป็นสิ่งที่เรียกความสนใจ และดึงดูดใจแก่นักท่องเที่ยวในฐานะสิ่งจริงแท้ชนิดหนึ่งในหลวงพระบาง จึงเป็นช่องทางให้นักธุรกิจขายของที่ระลึก ผลิตภัณฑ์จากปู่เยอ ย่าเยอ สิ่งขร ออกขาย ซึ่งทางหน่วยงานวัฒนธรรมของแขวงก็ให้การสนับสนุนในการผลิตขาย เพื่อเป็นการสร้างรายได้ให้แก่ครัวเรือน และไม่คิดว่าเป็นการละเมิดหรือลบหลู่อำนาจผี เพราะทุกคนที่ผลิตขายก็จะบอกแก่ผู้ซื้อว่าหุ่นตัวนี้คือผีบรรพบุรุษ จะคุ้มเข้มก็เพียงแต่ผู้ผลิตจะต้องผลิตมาให้เหมือนกับของจริงมากที่สุด ห้ามดัดแปลงให้ผิดไปจากเดิม ดังนั้นในปัจจุบันตามร้านขายสินค้าที่ระลึกของเมืองหลวงพระบาง จะพบเห็นว่าการขายตุ๊กตาปู่เยอ ย่าเยอ สิ่งขร กันเกือบทุกร้าน

ปู่เยอ ย่าเยอ : จากผีบรรพบุรุษถึงของชำร่วยของนักท่องเที่ยว

ความเป็นผีบรรพบุรุษ ผีอารักษ์เมือง และมีตำนานเรื่องเล่าที่มีแนวอภินิหารเหลือเชื่อ จึงทำให้ภาพของปู่เยอ ย่าเยอ เป็นสิ่งที่ศักดิ์สิทธิ์ของพื้นที่ แล้วยังแสดงให้เห็นภาพประวัติศาสตร์ของเมืองหลวงพระบาง จนภาพลักษณ์ของปู่เยอ ย่าเยอ กลายเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงความเป็นเมืองหลวงพระบางทั้งอดีตและปัจจุบันไป

ดังนั้นเมื่อหลวงพระบางผันตัวเองเข้าสู่กระแสการท่องเที่ยว ที่นักท่องเที่ยวต้องการแสวงหาความจริงแท้ในอดีตรองพื้นที่ ผีปู่เยอ ย่าเยอจึงเป็นสัญลักษณ์หนึ่งที่ทำให้ภาพความจริงแท้ของเมืองหลวงพระบางได้ นักท่องเที่ยวจึงให้ความสนใจในตัวปู่เยอ ย่าเยอ อย่างมาก

ประเด็นสำคัญอย่างหนึ่งอยู่ที่ ปู่เยอ ย่าเยอ เป็นสิ่งที่มีการสร้างหุ่นขึ้นมาเป็นตัวแทน จับต้องได้ ไม่ต้องอาศัยจินตนาการคิดเอาเองเหมือนผีในพื้นที่อื่นๆ ถึงแม้จะไม่สามารถสืบค้นกันได้ว่า

หุ่นปุ๊เยอ ย่าเยอ ที่เคารพบูชากันอยู่ในตอนนี้จะสร้างมาตั้งแต่ยุคไหน แต่ชาวบ้านและผู้ประกอบพิธีกรรมต่างก็เชื่อกันว่าหุ่นนี้มีอายุยาวนานมาแล้ว ผู้เฒ่าที่ร่วมประกอบพิธีกรรมที่อายุ 75 ปี ก็ยืนยันว่าตั้งแต่ตัวเองเกิดมาจนพอจำความได้ ก็เห็นหุ่นปุ๊เยอ ย่าเยอ และสิงขร ชุดนี้แล้ว

ดังนั้นเมื่อตลาดการท่องเที่ยวกำลังให้ความสนใจ และฝีมือปุ๊เยอ ย่าเยอ ก็เป็นฝีมือที่ผู้คน จึงเป็นช่องทางให้นักธุรกิจการค้าของที่ระลึกของเมืองหลวงพระบาง ผลิตสร้างหุ่นจำลองปุ๊เยอ ย่าเยอ และสิงขร ออกมาขายเป็นตุ๊กตาที่ระลึกให้แก่นักท่องเที่ยวที่มาเยือนหลวงพระบาง ในขณะที่นักท่องเที่ยวเองก็ให้ความสนใจในเรื่องราวและตำนานของปุ๊เยอ ย่าเยอ และต้องการเสาะหาของที่ระลึกที่แสดงความเป็นเมืองหลวงพระบางที่แตกต่างจากเมืองอื่นๆ อยู่แล้ว และเมื่อทางร้านค้าของที่ระลึกผลิตหุ่นปุ๊เยอ ย่าเยอ ออกมาขาย ก็ให้ความสนใจซื้อกลับไปเป็นจำนวนมาก สร้างรายได้ให้กับผู้ค้าผู้ผลิต แล้วก็ยังสร้างความพอใจให้กับนักท่องเที่ยวอีกด้วย

การแกะสลักหุ่นปุ๊เยอ ย่าเยอ และสิงขร จำลองนั้นเริ่มผลิตกันอย่างเป็นแบบแผนมากขึ้น เมื่อทางโรงเรียนวิจิตรกรรม เมืองหลวงพระบางได้เปิดสอนวิชาแกะสลักขึ้นเมื่อปี ค.ศ. 1975 โดยที่มีการนำรูปของปุ๊เยอ ย่าเยอ มาเป็นแบบให้นักศึกษาฝึกแกะสลักให้เหมือนตัวจริง ในตอนแรกๆ ฝีมือแกะสลักหุ่นของนักศึกษาที่ยังไม่ค่อยประณีตนัก แต่ก็มีย่านท่องเที่ยวมาเห็นแล้วเกิดความสนใจ จึงขอซื้อกลับไปเป็นของที่ระลึก จนต่อมาเมื่อนักศึกษามีการพัฒนาฝีมือที่ดีขึ้นมากแล้ว ก็นำเอาวิชาความรู้นั้นมาผลิตหุ่นปุ๊เยอ ย่าเยอ ออกวางขายอย่างเต็มตัว (สัมภาษณ์ จอนโล บอริวน)

รูปลักษณะของตุ๊กตาที่แกะสลักออกมานั้น จะต้องทำให้เหมือนกับหุ่นจริงที่ใช้ในงานพิธีกรรมและความเชื่อปุ๊เยอ ย่าเยอ มากที่สุด ในช่วงเริ่มแรกนั้นการผลิตจะเน้นเพียงการแกะสลักเฉพาะใบหน้าของปุ๊เยอ ย่าเยอ เท่านั้น ซึ่งใบหน้าของหุ่นทั้งสองนั้นมีลักษณะคล้ายกัน จะต่างกันบ้างตรงที่ปุ๊เยอจะมีหนวด แต่ย่าเยอไม่มี เมื่อแกะเสร็จก็ลงสีตามจริง คือ มีใบหน้าสีแดง มีตาขาว บ้างตรงที่ปุ๊เยอจะมีหนวด แต่ย่าเยอไม่มี เมื่อแกะเสร็จก็ลงสีตามจริง คือ มีใบหน้าสีแดง มีตาขาว คาดำ และหนวดสีดำ แล้วหาปอสามาติดทำเป็นผม ก็ถือว่าเสร็จแล้ว และในระยะหลังต่อมาก็เริ่มที่จะประกอบส่วนลำตัวขึ้น จนเป็นตุ๊กตาเต็มตัวในลักษณะทำขึ้นที่เหมือนกับหุ่นตัวจริง

ตุ๊กตาปุ๊เยอ ย่าเยอ และสิงขร ที่ผลิตออกขาย มักจะผลิตและขายเป็นชุด ในหนึ่งชุดจะมี 3 ตัว คือ ปุ๊เยอ ย่าเยอ และสิงขร ในแต่ละชุดก็จะมีขนาดเล็กใหญ่แตกต่างกันออกไป ส่วนราคาก็ขึ้นอยู่กับขนาดใหญ่เล็กของหุ่น ที่สำคัญอย่างหนึ่งก็คือ ตุ๊กตาปุ๊เยอ ย่าเยอที่แกะสลักออกมาขายจะต้องแกะให้เหมือนกับหุ่นจริงเท่านั้น ห้ามดัดแปลงให้ผิดไปจากปรกติ ดังนั้น ผู้ผลิตที่มีระดับฝีมือสูง แกะสลักได้เหมือนจริงมากที่สุด จึงมักจะตั้งราคาตุ๊กตาที่ตัวเองแกะสลักไว้ในระดับที่แพงกว่าผู้ผลิตที่มีฝีมือธรรมดา

ของที่ระลึกรูปปู่เยอ ย่าเยอ นอกจากจะเป็นตุ๊กตาแกะสลักแล้ว ก็ยังมีในรูปแบบอื่นๆ เช่น ภาพวาด ไปสการ์ด รูปปั้นปูนดำ แต่ในบรรดาของที่ระลึกเกี่ยวกับปู่เยอ ย่าเยอทั้งหมด รูปแบบตุ๊กตาแกะสลักจะเป็นรูปแบบที่ขายดีที่สุด

ในปัจจุบันการแกะสลักตุ๊กตาปู่เยอ ย่าเยอ สิงขร ออกวางขายของที่ระลึกทางการท่องเที่ยวมีมากขึ้น โดยที่ทางโรงเรียนจิตรกรรม เมืองหลวงพระบางก็ยังเปิดสอนหลักสูตรการแกะสลักนี้อยู่ หรือผู้ที่เคยเรียนจบตามหลักของโรงเรียนจิตรกรรมแล้ว ออกมาตั้งร้านค้าเป็นของตัวเอง และเปิดสอนให้ผู้สนใจในงานฝีมือชนิดนี้ด้วยตัวเองก็มี จนทำให้มีการกระจายช่างฝีมือในงานนี้มากขึ้น ซึ่งทางรัฐเองก็ให้การสนับสนุน เพราะคิดว่าเป็นการส่งเสริมรายได้ให้แก่ประชาชน จึงไม่ได้คัดค้านประการใดต่อการที่ชาวบ้านแกะสลักตุ๊กตาผีบรรพบุรุษ ผีอารักษ์เมืองออกขาย แต่ก็ชี้แนะว่าจะต้องแกะสลักให้เหมือนกับหุ่นจริงมากที่สุด ห้ามดัดแปลงโดยเด็ดขาด

ในการขายตุ๊กตาปู่เยอ ย่าเยอ ทางเจ้าของร้านค้าขายของที่ระลึกการท่องเที่ยวหลวงพระบาง ได้ให้ความหมายของปู่เยอ ย่าเยอ นี้ว่าเป็นผีบรรพบุรุษ และเป็นผีอารักษ์ เป็นผีที่มีตัวตนจริงๆ แล้วเก็บเอาไว้ที่หอผี ตุ๊กตานี้เป็นเพียงหุ่นจำลอง ไม่เน้นว่าเป็นตุ๊กตาที่มีความศักดิ์สิทธิ์เหมือนหุ่นจริง นักท่องเที่ยวส่วนใหญ่ก็ซื้อเอาไปเป็นของที่ระลึก เอาไปตั้งโชว์ในห้องรับแขก เพื่อแสดงว่าเคยมาหลวงพระบางแล้ว หรือจะมีคนที่ศรัทธาในพิธีกรรมและความเชื่อปู่เยอ ย่าเยอ จะซื้อเอาไปบูชาว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ก็ได้แล้วแต่จุดประสงค์ของแต่ละคน

และทางกลุ่มผู้ศรัทธาในพิธีกรรมและความเชื่อปู่เยอ ย่าเยอ ถึงแม้จะไม่ค่อยเห็นด้วยในการผลิตตุ๊กตาปู่เยอ ย่าเยอ สิงขร ออกขาย เพราะคิดว่า ปู่เยอ ย่าเยอ สิงขร เป็นของศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อ ไม่ใช่ของเล่นเด็ก แต่ก็ไม่ได้แสดงการคัดค้านการกระทำนี้ เพียงแต่ให้ความหมายว่า ตุ๊กตาพวกนี้เป็นของปลอม ส่วนปู่เยอ ย่าเยอที่ตัวเองเคารพนับถือ และจัดพิธีกรรมกันอยู่นั้นเป็นของจริง และเป็นผีที่มีพลังอำนาจความศักดิ์สิทธิ์ ไครมาลบหลู่ดูหมิ่นมักจะมีอันเป็นไปไม่ทางใดก็ทางหนึ่งเสมอ

การให้ความหมายพิธีกรรมและความเชื่อปู่เยอ ย่าเยอในสถานการณ์ปัจจุบัน

การช่วงชิงความหมายของพิธีกรรมและความเชื่อปู่เยอ ย่าเยอ เมืองหลวงพระบาง แขวงหลวงพระบาง สปป.ลาว เป็นการศึกษาถึงการช่วงชิงความหมายของกลุ่มคนหลักๆ 3 กลุ่มด้วยกันคือ กลุ่มแรก ได้แก่ กลุ่มผู้ศรัทธาในพิธีกรรมและความเชื่อ ซึ่งประกอบไปด้วยผู้ประกอบพิธีกรรม และชาวบ้านอาไฟ อาฮามเป็นหลัก รวมทั้งผู้ศรัทธาในระดับปัจเจกบุคคลทั่วไป ส่วนกลุ่มที่

สอง ได้แก่ กลุ่มผู้ผลิต และผู้ค้าตุ๋นดาปูเยอ ย่าเยอ ในตลาดการขายสินค้าเพื่อการท่องเที่ยว และกลุ่มที่ตามเป็นข้าราชการในหน่วยงานรัฐบาล ซึ่งในแต่ละกลุ่มต่างให้ความหมายในพิธีกรรมและความเชื่อปูเยอ ย่าเยอ ในมุมมองที่แตกต่างกันออกไป

และความสัมพันธ์ทั้งในด้านที่กลมกลืนสอดคล้อง และขัดแย้งกันของการให้ความหมายในแต่ละกลุ่มนี้ ส่งผลต่อการแสดงพฤติกรรมในการประกอบพิธีกรรม และการดำเนินชีวิตประจำวันของผู้ให้ความหมายในลักษณะที่แตกต่างกันออกไป รวมทั้งสะท้อนภาพของการต่อรอง ประทะประสานกันในเชิงความคิดและการกระทำระหว่างกัน

กลุ่มผู้ศรัทธา

กลุ่มผู้ศรัทธา คือ กลุ่มผู้ประกอบพิธีกรรม และชาวบ้านหมู่บ้านอาไฟ อาฮาม ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่ดูแลรักษาพิธีกรรมและความเชื่อปูเยอ ย่าเยอ จนกลายเป็นสมบัติสำคัญประจำหมู่บ้านไป ถึงแม้ว่าความเชื่อเกี่ยวกับผีจะถูกกีดกัน และถูกทำลายล้างจากอำนาจหลักในสังคม ไม่ว่าจะเป็นอำนาจการเมืองทางสังคมนิยม , ความทันสมัยในกระแสโลกสมัยใหม่ หรือหลักคำสอนทางพุทธศาสนา แต่ทางผู้ประกอบพิธีกรรม และชาวบ้านอาไฟ อาฮามก็ยังที่จะสืบทอดพิธีกรรมและความเชื่อนี้สืบต่อกันมา

การศรัทธาในความเชื่อ และการปฏิบัติพิธีกรรมเป็นประจำทำให้เกิดความผูกพันอย่างแนบแน่น ปูเยอ ย่าเยอ ในความเชื่อตามตำนานที่ว่าเป็นผีบรรพบุรุษ ทำให้ผู้ประกอบพิธีกรรม และชาวบ้านที่ศรัทธาต่างให้ความหมายว่าปูเยอ ย่าเยอ เป็นผีบรรพบุรุษของตัวเองด้วย ถึงแม้ว่าจะไม่สามารถสืบค้นไปในอดีตว่ามีความสัมพันธ์กันในระดับนั้นจริงหรือไม่ แต่ก็เชื่อกันว่าตัวเองเป็นลูกหลานของปูเยอ ย่าเยอ ซึ่งพลังอำนาจศักดิ์สิทธิ์ของผีบรรพบุรุษจะคอยปกป้องรักษาให้ลูกหลานอยู่เย็นเป็นสุข ปราศจากภัยอันตรายใดๆ ทั้งปวง

และเมื่อชุมชนมีการขยายตัวขึ้นเป็นเมือง แล้วปูเยอ ย่าเยอ ก็ได้รับการยกย่องให้เป็นผีอารักษ์เมือง มีการทำพิธีกรรมบูชาเลี้ยงผีประจำปี ผู้ประกอบพิธีกรรม และชาวบ้านอาไฟ อาฮามก็ยังคงรับผิชอบในการประกอบพิธีกรรมนั้นอยู่ ในงานบุญเดือน 5 หรืองานปีใหม่ลาว ที่ต้องทำพิธีอัญเชิญปูเยอ ย่าเยอ ออกมาร่วมงานบุญ ก็เป็นหน้าที่ของสองหมู่บ้านนี้ ทั้งการเป็นขวัญจ้ำและผู้เจ็ดหุ่น ซึ่งมีระเบียบหลักเกณฑ์ในการคัดเลือกเป็นของตัวเอง และในยุคที่หลวงพระบางมีเจ้ามหาชีวิต ปูเยอ ย่าเยอ จะมีบทบาทในงานบุญเดือน 12 ด้วย ก็เป็นหน้าที่รับผิชอบของคนในกลุ่มนี้อีกครั้ง

ภาพของปูเยอ ย่าเยอกับหมู่บ้านอาไฟ อาฮามจึงเป็นมโนภาพที่มาควบคู่กันในความเข้าใจของชาวเมืองหลวงพระบาง ถึงแม้ว่าปูเยอ ย่าเยอ ถูกให้ความหมายว่าเป็นผีอารักษ์เมืองหลวงพระ

บาง แต่ในความเข้าใจของชาวหลวงพระบางทั่วไปจริงๆ ก็คิดว่าแท้จริงแล้ว ปู่เยอ ย่าเยอ เป็นผีของชุมชนบ้านอาไฟ อาฮาม เมื่อได้รับการยกระดับให้เป็นผีอารักษ์เมืองก็ให้การยอมรับ แต่ก็ไม่ได้มีความศรัทธาอย่างลึกซึ้งเหมือนชาวบ้านในหมู่บ้านทั้งสอง

ทั้งชาวบ้านในหมู่บ้านอาไฟ อาฮามเองต่างก็คิดว่าแท้จริงแล้ว ปู่เยอ ย่าเยอ เป็นผีในชุมชนของตัวเอง ในสมัยก่อนเมื่อประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผีในเดือน 6 จะมีการจัดดาเหล้า คนในห้ามออก คนนอกห้ามเข้า พิธีกรรมนี้จะจัดเป็นการส่วนตัวเฉพาะสมาชิกในหมู่บ้าน ถ้าคนนอกหมู่บ้านจะเข้ามาจะต้องเสียหามาเป็นเครื่องเซ่นไหว้ผีในอัตรา 2 เท่าของที่ชาวบ้านเตรียมไว้ในการประกอบพิธีกรรม เรื่องราวเหล่านี้เป็นเครื่องดักขำในการแสดงความเป็นเจ้าของพิธีกรรมและความเชื่อปู่เยอ ย่าเยอ ของชาวบ้านได้เป็นอย่างดี

หลังจากลาวเปลี่ยนแปลงการปกครอง ปี ค.ศ. 1975 ทางรัฐจะพยายามล้มเลิกพิธีกรรมที่ความเชื่อเกี่ยวกับผี แต่ทางชาวบ้านก็ยังคงปฏิบัติสืบทอดต่อๆ กันเรื่อยมาจนถึงปัจจุบันได้ จนเมื่อหลวงพระบางได้รับการประกาศเป็นมรดกโลกเมื่อปี 1998 พิธีกรรมและความเชื่อปู่เยอ ย่าเยอ ได้รับการยอมรับจากหน่วยงานมรดกโลกว่าเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นมรดกโลกในเมืองหลวงพระบาง มีการรื้อฟื้นพิธีกรรมและความเชื่อขึ้นมาใหม่แบบเต็มรูปแบบ ทั้งการฟื้นฟูปู่เยอ ย่าเยอ ถึงขบวนงานบุญปีใหม่ลาว และงานพิธีกรรมเลี้ยงผีปู่เยอ ย่าเยอ ในเดือน 6 การคืนพิธีกรรมและความเชื่อปู่เยอ ย่าเยอ ขึ้นมาในเวทีมรดกโลกครั้งนี้ สร้างความภาคภูมิใจให้แก่ผู้ประกอบพิธีกรรม และชาวบ้านอาไฟ อาฮามเป็นอย่างมาก ที่พิธีกรรมและความเชื่อในหมู่บ้านตัวเองได้รับการประชาสัมพันธ์ และเป็นที่ยอมรับของคนทั่วไป ชาวบ้านบ้านอาไฟ อาฮาม บางคนแสดงความภาคภูมิใจของการยกระดับความหมายของปู่เยอ ย่าเยอ ให้เป็นเรื่องของสัญลักษณ์ชาติผ่านภาพถ่ายของตัวเองที่ได้ถ่ายร่วมกับปู่เยอ ย่าเยอ ครั้นออกไปแสดงนอกพื้นที่ในเวทีระดับชาติ

แต่ผลที่ตามมาจากการเป็นมรดกโลกคือ การคืนปู่เยอ ย่าเยอ เข้าเป็นสินค้าทางวัฒนธรรมในตลาดการท่องเที่ยว ปู่เยอ ย่าเยอ เป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่ง ที่สื่อถึงความเป็นมรดกโลกของเมืองหลวงพระบาง เป็นแรงดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาแสวงหาความจริงแท้ในเมืองแห่งตำนานเมืองนี้ การเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยวจึงเกิดการผลิตหุ่นตุ๊กตาปู่เยอ ย่าเยอ ถึงขบวนจำลองขึ้นมาเพื่อขายเป็นของที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยว ประเด็นนี้ก็ได้สร้างความขัดแย้งในกระบวนการให้ความหมายระหว่างผู้ผลิต ผู้ค้า กับผู้ประกอบพิธีกรรมและชาวบ้านที่ศรัทธาขึ้นมา

อุทุมพวง ขวัญจำผู้ประกอบพิธีกรรมปู่เยอ ย่าเยอ กล่าวว่า ที่จริงแล้วมันก็ไม่เป็นการสมควร เพราะปู่เยอ ย่าเยอ ถึงขบวน เป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ “ไม่ใช่ของเล่น” ปู่เยอ ย่าเยอ เป็นที่เคารพบูชาของทุกคน และเป็นผีอารักษ์ ผิบรรพบุรุษของเมืองหลวงพระบาง แต่ในทุกวันนี้ก็มีพ่อค้าและ

สลักรูปหุ่นปู่เยอ ย่าเยอ สิงขร ขายกันตามร้านขายสินค้าเพื่อการท่องเที่ยว ให้นักท่องเที่ยวซื้อกันเป็นจำนวนมาก ทางเรา(ผู้ประกอบการ) ก็ไม่สามารถที่จะไปห้ามเขาได้ เป็นสิทธิของเขา

ปู่เยอ ย่าเยอ สิงขร กลายเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงความจริงแท้ของเมืองหลวงพระบาง ที่แตกต่างกับเมืองอื่นๆ โดย ปู่เยอ ย่าเยอ มีหน้าที่แสดงถึงความเก่าแก่ ความมีประวัติศาสตร์อันยาวนานของพื้นที่ และของผู้คนในพื้นที่หลวงพระบางนั้น ดังนั้นนักท่องเที่ยวจึงมักที่จะซื้อหุ่นปู่เยอ ย่าเยอ สิงขร ที่ขายกันเป็นชุดตามร้านค้าต่างๆ เพื่อเป็นของที่ระลึกถึงการที่ได้มาเยือนเมืองที่มีประวัติศาสตร์ยาวนานแล้วครั้งหนึ่งในชีวิต

“เรื่องความศักดิ์สิทธิ์ ของที่จะศักดิ์สิทธิ์จริงๆ มันต้องเป็นหุ่นปู่เยอ ย่าเยอ สิงขร ตัวจริงเท่านั้นที่เก็บอยู่ในหอผี ของเลียนแบบที่ขายกันอยู่กลื่อนนั้นไม่มีความศักดิ์สิทธิ์ เป็นเพียงของเล่น” ดุงหุมแพง และผู้ที่ศรัทธาในพิธีกรรมและความเชื่อปู่เยอ ย่าเยอ ยืนยันความหมายของปู่เยอ ย่าเยอ ที่แท้จริง ปู่เยอ ย่าเยอ สิงขร ที่เป็นหุ่นที่แสดงในพิธีกรรมนั้น เป็นของมรดกตกทอดมาหลาย代人 ไม่มีใครยืนยันได้ว่าสร้างมาตั้งแต่ยุคไหน แต่ดุงหุมแพงที่ถือว่ามีอายุมากสุดในกลุ่มผู้ประกอบการ ก็ยังรับประกันว่าน่าจะสร้างมานานแล้ว เพราะเท่าที่ดุงหุมแพงจำความได้ ก็เห็นหุ่นชุดนี้มาแล้ว

โดยเฉพาะเรื่องขนปู่เยอ ย่าเยอ สิงขร ที่ถือกันว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีคุณวิเศษทางการปกปักษ์รักษาให้ความปลอดภัยในชีวิต และป้องกันอันตรายจากสิ่งเลวร้ายอื่นๆ “คนที่อยู่กับหุ่นปู่เยอ ย่าเยอ สิงขร ตัวจริงเท่านั้น ที่จะมีความศักดิ์สิทธิ์ ขนจากหุ่นที่ขายกันตามร้านค้าฉันเห็นก็ไม่กลัว” ดุงหุมแพงกล่าวติดตลก

หุ่นปู่เยอ ย่าเยอ สิงขรที่เป็นของจริงนั้น ใครจะมาลบหลู่ดูหมิ่นไม่ได้เด็ดขาด เพราะเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีพลังอำนาจมาก จากตัวอย่างหลายๆ เรื่องที่เล่ายืนยันความศักดิ์สิทธิ์ และฤทธิ์อำนาจของปู่เยอ ย่าเยอ ไม่ว่าจะเป็นเรื่องที่กล่าวถึงคนๆ หนึ่งที่เป็นชนชั้นปกครองต้องการลบล้างความเชื่อผีที่ถือว่างมงายไว้เหตุผลเหล่านี้ลงให้หมด แต่ก็ไม่สามารถทำลายความเชื่อเรื่องปู่เยอ ย่าเยอ ลงได้ แถมซ้ำถูกปู่เยอ ย่าเยอ ลงโทษให้เป็นบ้าวิกลจริตจนตายในที่สุด หรือเรื่องของพระภิกษุรูปหนึ่งที่อยู่ในวัดอาฮามันเองที่คิดอยากประลองอิทธิฤทธิ์ของกับปู่เยอ ย่าเยอ ว่าใครจะมีพลังอำนาจเหนือกว่ากัน ซึ่งพระรูปนั้นชาวบ้านในพื้นที่ก็เชื่อถือกันอยู่ว่าเป็นผู้ที่มีคาถาอาคม และมีพลังอำนาจมาก สามารถใช้คาถาอาคมทำลาย และรักษาคนได้ แต่ในที่สุดก็ต้องพ่ายแพ้แก่อำนาจของปู่เยอ ย่าเยอ จนเดี๋ยวนี้พระรูปนั้นก็สติไม่สมประกอบ และร่างกายพิการไป

หรือเรื่องเล่าที่ว่า ในอดีตมีเจ้าแขวงคนหนึ่งที่ต้องการจะทำลายหอผีปู่เยอ ย่าเยอลง เพราะคิดว่าความเชื่อเรื่องผี เป็นเรื่องงมงาย ไม่เป็นประโยชน์ ควรจะกำจัดเสีย แต่เจ้าแขวงนั้นก็เกิดอาการป่วยโดยไม่ทราบสาเหตุ และก็เสียชีวิตในเวลาต่อมา

แล้วจากการที่ปู่เยอ ย่าเยอ ได้รับเลือกให้เป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งที่แสดงความเป็นเมืองมรดกโลก ภาพของปู่เยอ ย่าเยอ จึงไปปรากฏในสื่อต่างๆ ที่ต้องการประชาสัมพันธ์เมืองหลวงพระบาง ไม่ว่าจะเป็นหนังสือแนะนำการท่องเที่ยว สื่อโฆษณาสินค้า รวมทั้งการที่รัฐให้นำหุ่นออกมาแสดงโชว์นอกเหนือจากงานพิธีกรรมประจำปี ซึ่งถือว่าเป็นการประชาสัมพันธ์เมืองหลวงพระบางและประเทศลาว เช่น การนำปู่เยอ ย่าเยอ มาร่วมขบวนพาเหรดในงานกีฬาแห่งชาติที่จัดขึ้นที่หลวงพระบาง ปี 1997, งานเปิดปีการท่องเที่ยวลาว 1999 ที่กำแพงนครเวียงจันทน์ และงานบุญกีฬานักเรียนมัธยมแห่งชาติครั้งที่ 2 ที่แขวงคำม่วน ซึ่งเป็นการนำปู่เยอ ย่าเยอ ออกนอกพื้นที่เมืองหลวงพระบาง ถึงแม้ว่าทางผู้ประกอบพิธีกรรมมีความรู้สึกถึงการขัดกับจารีตประเพณีเดิม ซึ่งปู่เยอ ย่าเยอ จะไม่ออกนอกพื้นที่หลวงพระบาง แต่ก็ไม่สามารถที่จะคัดค้านคำสั่งของหน่วยงานรัฐได้ จึงต้องนำหุ่นไปแสดงตามรายการที่รัฐกำหนดมา โดยต้องรองว่าค่าใช้จ่ายทั้งหมดรัฐจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบทั้งหมด

ในกรณีของการที่รัฐมีคำสั่งให้นำปู่เยอ ย่าเยอ สืบกับสังขร ออกไปร่วมงานบุญกีฬานักเรียนมัธยมที่คำม่วนนั้น ความอึดอัดของผู้ประกอบพิธีกรรมต่อการนำเอาสิ่งศักดิ์สิทธิ์ออกไปนอกพื้นที่ว่าเป็นเรื่องที่ถูกต้องหรือไม่ จึงมีการหาทางออกด้วยการหันกลับไปหาวิธีการลงทรงผีปู่ย่าว่า ทั้งสองต้องการที่จะไปหรือไม่ ซึ่งผลออกมาว่าวิญญาณปู่ย่าอนุญาตให้ไปได้ จะเห็นได้ว่าการรื้อฟื้นพิธีกรรมลงทรงขึ้นมาใหม่ ก็เพื่อลดความขัดแย้ง หรือเป็นเครื่องมือในการประนีประนอมความรู้สึกของทางผู้ประกอบพิธีกรรมต่อการนำปู่เยอ ย่าเยอ ออกนอกพื้นที่ตามคำสั่งของรัฐ

รวมทั้งในกรณีที่ชื่อเสียงของปู่เยอ ย่าเยอ ได้แพร่กระจายออกไป เป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวนักวิจัย ผู้ทำสารคดี ช่างภาพมากมาย ในช่วงวันประกอบพิธีกรรมนอกจากชาวบ้านที่มีความศรัทธาในพิธีกรรมและความเชื่อ ก็มักจะเป็นคนในกลุ่มนี้มาร่วมงานพิธีกรรมด้วย การพยายามสัมภาษณ์ เก็บข้อมูล แสวงแพร่จากการถ่ายรูป ขาดั้งกล้องที่วางเกาะอยู่บนห่อผิ การบังคับให้หุ่นปู่เยอ ย่าเยอ สังขร มาขึ้นรวมกันในรูปเฟรมเดียวกัน ฯลฯ สิ่งเหล่านี้เป็นส่วนหนึ่งที่สร้างความลำบากใจ และขัดความสะดวกในการประกอบพิธีกรรมของผู้ประกอบพิธีเป็นอย่างมาก ทางทางผู้ประกอบพิธีกรรมก็พยายามที่จะขอร้องให้ออกไปอยู่ในเขตรอบนอก แต่ก็ไม่เป็นผล หรือทางผู้ประกอบพิธีกรรมอยากจะไล่ให้ไปไกลๆ แต่ก็ไม่สามารถทำได้ เพราะคิดว่าส่วนหนึ่งคนพวกนี้ก็มีส่วนในการช่วยประชาสัมพันธ์ชื่อเสียงของปู่เยอ ย่าเยอ ทางผู้ประกอบพิธีกรรมจึงมีความคิดว่าในครั้งต่อไปผู้ที่จะมาเก็บข้อมูล มาสัมภาษณ์ ถ่ายรูป ทำสารคดี จะต้องขออนุญาตผ่านทางหน่วยงานวัฒนธรรมของรัฐมาก่อน แล้วทางผู้ประกอบพิธีกรรมถึงจะยอมให้ทำงานได้

รูปแบบสินค้าอย่างหนึ่งที่เกี่ยวกับพิธีกรรมและความเชื่อปู่เยอ ย่าเยอ ที่นอกเหนือไปจากตุ๊กตาปู่เยอ ย่าเยอจำลอง คือ เรื่องของข้อมูลพิธีกรรม คำานานต่างๆ ของปู่เยอ ย่าเยอ ในกรณีนี้ผู้

ประกอบพิธีกรรมเริ่มที่จะรู้สึกถึงความมีค่า และมีราคาทางข้อมูล เพราะระยะหลังๆ มานี้มีนักวิชาการ นักศึกษา นักสารคดี เข้ามาทำการศึกษาในเรื่องนี้กันเป็นจำนวนมาก ทำให้ทางผู้ประกอบพิธีกรรมคิดว่าผู้ที่เข้ามาเก็บข้อมูล หรือถ่ายรูปปูเยอ ย่าเยอ ไปขายเป็นสินค้า น่าจะนำเงินนั้นมาแบ่งปันทางการประกอบพิธีกรรมด้วย รวมทั้งในพิธีกรรมเลี้ยงผี ปี 2001 ทางผู้ประกอบพิธีกรรมได้ถ่ายเอกสารข้อมูลตำนานปูเยอ ย่าเยอ มาให้แก่ผู้ที่สนใจได้ซื้อหาไปอ่านกัน โดยเสียดำเอกสารเป็นเงินตามกำลังศรัทธาของผู้ซื้อ และกำไรที่ได้จากการขายเอกสารนี้ก็เข้าร่วมเป็นค่าใช้จ่ายในการประกอบพิธีกรรม

ส่วนทางผู้ศรัทธาทั่วไปในระดับปัจเจกบุคคลก็ให้ความหมายของพิธีกรรมและความเชื่อปูเยอ ย่าเยอ ว่าเป็นพลังอำนาจศักดิ์สิทธิ์ที่สนองตอบต่อการเป็นที่พึงพอใจ และสร้างขวัญกำลังใจในการดำเนินชีวิตของตัวเองได้ ผู้ศรัทธาในระดับนี้แม้จะรับรู้ว่ามีปูเยอ ย่าเยอ เป็นผีในหมู่บ้านอาไท อาฮาม แต่ก็ไม่ได้ให้ความสำคัญกับการช่วงชิงในการเป็นเจ้าของมากนัก เพราะคิดว่า ปูเยอ ย่าเยอ เป็นผีอารักษ์เมืองที่ศักดิ์สิทธิ์ ย่อมคุ้มครองดูแลทุกคนที่กราบไหว้เคารพนับถืออยู่แล้ว ดังนั้นการเคารพปฏิบัติของคนในกลุ่มนี้จึงมักกระทำกันได้ด้วยตัวเองในประจำวัน หรือมาเข้าร่วมงานพิธีกรรมที่ทางผู้ประกอบพิธีกรรมจัดขึ้นประจำปีที่หอผีก็แล้วแต่สะดวก

ความหมายของผู้ศรัทธาในกลุ่มนี้จึงเป็นการคาดหวังให้พลังอำนาจความศักดิ์สิทธิ์ของปูเยอ ย่าเยอ บันดาลผลตามที่ตัวเองปรารถนา ซึ่งส่วนใหญ่เป็นเรื่องทางโลก ไม่ว่าจะเป็นเรื่องสุขภาพร่างกายและจิตใจ เรื่องความปลอดภัยในชีวิต การค้าขาย ฯลฯ การทำพิธีกรรมก็สามารถทำได้ด้วยตัวเอง เพียงยกมือขึ้นไหว้ ตั้งจิตอธิษฐาน หรือบนบานศาลกล่าวในเรื่องราวต่างๆ ผู้ศรัทธาบางคนก็นำขนปูเยอ ย่าเยอ ที่ถือกันว่ามีความศักดิ์สิทธิ์มาเป็นเครื่องรางของขลังประจำตัว จะมีอยู่บ้างที่ซื้อหุ่นปูเยอ ย่าเยอ ไปเป็นรูปสัญลักษณ์ในการบูชา แต่ก็น้อยคนนัก เพราะคิดว่าหุ่นที่ขายกันอยู่ในตลาดนั้นเป็นของปลอม ไม่ได้มีความศักดิ์สิทธิ์อะไร แต่ที่สังเกตได้อย่างหนึ่งคือ ถ้าในบ้านใครมีหุ่นปูเยอ ย่าเยอ ไม่ว่าจะเป็นเพื่อจุดประสงค์ใด เจ้าของบ้านมักจะวางอยู่ในตำแหน่งที่เป็นเอกเทศไม่ปะปนกับเครื่องเล่นของไฮว์ได และบางบ้านก็วางในตำแหน่งที่สูงกว่าสิ่งของอื่นๆ เพราะถึงแม้ว่าหุ่นนั้นจะเป็นของปลอม แต่ความตระหนักรับรู้ในความศักดิ์สิทธิ์ของปูเยอ ย่าเยอ ก็ยังคงอยู่ในชาวบ้านทุกคน ซึ่งอาจจะเหมือนกับสำนวนไทยสำนวนหนึ่งที่ว่า “ไม่เชื่อแต่อย่างหลบหลู่” ก็เป็นได้

นอกจากความหมายในเชิงสิ่งศักดิ์สิทธิ์แล้ว พิธีกรรมและความเชื่อปูเยอ ย่าเยอ ยังสะท้อนให้เห็นการให้ความหมายในเชิงการแบ่งแยกชาติพันธุ์รวมอยู่ด้วย ผู้ประกอบพิธีกรรมชั้นหนักแน่นว่าปูเยอ ย่าเยอ เป็นผีของคนลาวลุ่ม ไม่ใช่ผีของชนเผ่าลาวเทิงหรือลาวสูง เพราะคนพวกนั้นก็มักจะมีผีในความเชื่อของตัวเอง และพวกเขาก็ไม่เคารพนับถือปูเยอ ย่าเยอ ความหมาย

ครั้งนี้มาแสดงให้เห็นความขัดแย้งอย่างชัดเจนเมื่อพื้นที่ของห่อปู่เยอ ย่าเยออยู่ในพื้นที่ของวัดอาฮาม ซึ่งพระและเณรส่วนใหญ่เป็นคนกลุ่มลาวเทิง หรือชนขมุ ความสัมพันธ์ระหว่างพระกับผีในพื้นที่เดียวกันจึงเป็นเรื่องที่ต่างคนต่างอยู่ ในการประกอบพิธีกรรมของปู่เยอ ย่าเยอบางส่วนที่ต้องสัมพันธ์กับพระ บางครั้งผู้ประกอบพิธีเลือกที่จะนิมนต์พระจากวัดวิบูลซึ่งเป็นวัดใกล้เคียงมาแทน รวมทั้งมีเรื่องเล่าของพระในวัดอาฮามที่ต้องการแข่งขันอำนาจ อิทธิฤทธิ์ กับปู่เยอ ย่าเยอ ว่าใครจะมีพลังอำนาจเหนือกว่ากัน จนในที่สุดพระรูปนั้นก็ถูกปู่เยอ ย่าเยอ ลงโทษจนเสียชีวิตไป การให้ความหมายผีให้มีนัยยะเชิงชาติพันธุ์ ก็สะท้อนการนิยามตัวเองและพื้นที่ชุมชนว่าเราเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไหน ก็คือผู้ประกอบพิธีกรรมนิยามตัวเองและชุมชนว่าเป็นลาวลุ่ม อันเป็นกลุ่มชาติพันธุ์ที่มีอำนาจและบทบาทมากที่สุดในสังคมลาว และเมื่อมีการกำหนดขอบเขตว่าตัวเองเป็นใครแล้ว ก็มักจะไม่น่าจะไปปะปนกับกลุ่มอื่นที่ให้ความหมายในเชิงต่ำด้อยกว่า

กลุ่มผู้ผลิต และผู้ค้า

การผลิตห่อนึ่งตุ๋กตาปู่เยอ ย่าเยอออกขายเป็นสินค้านี้เป็นปรากฏการณ์ใหม่ในสังคมลาว โดยเฉพาะนิยามทำกันมากขึ้นในช่วงที่หลวงพระบางได้รับประกาศเป็นมรดกโลก และมีนักท่องเที่ยวได้หลั่งไหลเข้ามา ทั้งนี้เป็นเพราะว่า ในระบบความเชื่อของคนรุ่นอาวุโสในสังคม ต่างเชื่อกันว่าปู่เยอ ย่าเยอ เป็นผีที่มีความศักดิ์สิทธิ์ การทำห่อนึ่งตุ๋กตาขึ้นมาเลียนแบบ จึงเท่ากับเป็นการลบหลู่ดูหมิ่นในพลังอำนาจนั้น และอาจส่งผลร้ายต่อชีวิตของตัวเองและครอบครัวได้ ไม่ว่าแต่จะเป็นในลักษณะห่อนึ่งตุ๋กตาเท่านั้น คนเฒ่าคนแก่เล่าว่าในยุคอดีตรูปของปู่เยอ ย่าเยอ ก็ไม่ให้เอาเข้ามาไว้ในบ้าน เพราะถือว่าเป็นการไม่สมควรที่ผีระดับสูงนี้จะอยู่ปะปนกับมนุษย์ ดังนั้นการทำพิธีกรรมบูชาผีปู่เยอ ย่าเยอ จะต้องไปทำกันที่หอผีปู่เยอ ย่าเยอ ที่เดียวเท่านั้น

การทำห่อนึ่งตุ๋กตาปู่เยอ ย่าเยอจำลองมาเริ่มทำกันเมื่อ โรงเรียนวิจิตรกรรมหลวงพระบางเปิดหลักสูตรแกะสลัก ในปี 1975 แล้วนำห่อนึ่งปู่เยอ ย่าเยอมาเป็นแบบในการฝึกหัดการแกะสลัก โดยจุดประสงค์ครั้งนี้ก็เพื่อให้นักเรียนได้เรียนรู้ในการแกะสลักเท่านั้น ไม่ได้คาดหวังไปถึงเรื่องของการเอาออกขายเป็นสินค้า และเป็นที่น่าสนใจอีกเรื่องหนึ่งคือ ในปี 1975 เป็นต้นมา ลาวได้เปลี่ยนแปลงการปกครองเป็นสังคมนิยม มีการปฏิรูปโครงสร้างวัฒนธรรมของสังคมใหม่ ความเชื่อเรื่องผีในระบบเดิมอยู่ภายใต้การควบคุมของทางรัฐ และภาที่รัฐนำแบบห่อนึ่งปู่เยอ ย่าเยอ ออกมาให้นักเรียนได้ฝึกหัดการแกะสลักนี้ ก็เป็นภาพสะท้อนของความมั่นใจของรัฐต่อการควบคุมพิธีกรรมและความเชื่อให้อยู่ในกรอบเขตของตนได้ ถึงแม้จะอนุญาตให้สร้างรูปแบบห่อนึ่งจำลองขึ้นมาได้อีก แต่ก็ไม่นำให้มีนัยยะในเนื้อหาความเชื่อแบบเก่า

แต่เมื่อลาวเปิดประเทศมากขึ้นในปี 1980 ตามนโยบายเศรษฐกิจ “กลไกใหม่” หรือ “จินตนาการใหม่” ทำให้มีนักท่องเที่ยวเข้ามาในหลวงพระบาง จอนไล บอริบูน เล่าถึงตรงนี้ว่า มีนักท่องเที่ยวญี่ปุ่นเข้ามาเที่ยวที่โรงเรียนวิจิตรกรรม แล้วเห็นตุ๊กตาแกะสลักปู่เยอ ย่าเยอ ที่นักเรียนฝึกหัดกันอยู่ จึงเกิดความสนใจขอซื้อกลับไปเป็นของที่ระลึก... (สัมภาษณ์ จอนไล บอริบูน) จากจุดนี้จึงเป็นการเปิดช่องทางในการทำหุ่นปู่เยอ ย่าเยอ ออกขายสู่ตลาดการท่องเที่ยว

ในปี ค.ศ. 1998 หลวงพระบางได้รับการประกาศให้เป็นมรดกโลก รัฐเริ่มเน้นแผนพัฒนาการท่องเที่ยว เพื่อจูงรายได้เข้าประเทศ ปู่เยอ ย่าเยอ จึงเป็นสัญลักษณ์หลักอย่างหนึ่งที่ประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวเมืองมรดกโลกหลวงพระบาง ดังนั้นเมื่อมีผู้แกะสลักตุ๊กตาปู่เยอ ย่าเยอ ออกขายเป็นสินค้าทางการท่องเที่ยว ทางรัฐจึงอนุญาตโดยดี เพราะถือว่าปู่เยอ ย่าเยอ เป็นสัญลักษณ์หนึ่งของเมืองหลวงพระบาง และเป็นช่องทางหนึ่งในการสร้างรายได้ในครัวเรือน

เมื่อรัฐเปิดไฟเขียวอนุญาต ทางผู้ผลิตก็ผลิตในปริมาณที่มากขึ้นตามความต้องการของนักท่องเที่ยว มีทั้งผลิตเองขายเอง หรือผลิตแล้วส่งต่อให้พ่อค้าคนกลางขายอีกทอดหนึ่ง นักท่องเที่ยวก็ให้ความสนใจและซื้อกลับไปเป็นของที่ระลึกกันเสมอๆ ที่มาเยือนหลวงพระบาง สร้างรายได้ให้แก่ผู้ผลิตและพ่อค้าได้เป็นอย่างดี และนักท่องเที่ยวที่ซื้อตุ๊กตาปู่เยอ ย่าเยอ กลับไป ก็มีหลายระดับ บางคนก็รับรู้ว่าปู่เยอ ย่าเยอเป็นผีบรรพบุรุษ และผีอารักษ์เมืองหลวงพระบาง มีความสำคัญต่อชาวเมืองและโครงสร้างสังคมในอดีตอย่างไร บางคนรู้เพียงว่าเป็นผีประจำเมืองหลวงพระบางเท่านั้น โดยไม่มีความหมายที่แท้จริง แต่บางกลุ่มไม่รู้อะไรเลย ที่ซื้อเพราะว่าเป็นตุ๊กตาที่มีความแปลกประหลาด แตกต่างจากเมืองท่องเที่ยวอื่นๆ หรือซื้อเพราะเป็นเครื่องระลึกถึงว่าครั้งหนึ่งเคยมาเหยียบเมืองพระบางแล้ว

ทางด้านผู้ผลิตและพ่อค้าต่างให้ความหมายของตุ๊กตาปู่เยอ ย่าเยอ ว่าเป็นสัญลักษณ์ของเมืองหลวงพระบาง บางคนอาจจะอธิบายมากกว่านั้นว่าเป็นผีบรรพบุรุษ หรือผีอารักษ์เมือง หรือบางคนอาจจะเล่าตำนานปู่เยอ ย่าเยอให้ผู้ซื้อฟังด้วยว่ามีความเป็นมาอย่างไร แต่ถ้าถามเรื่องของความศักดิ์สิทธิ์ต่างตอบเป็นเสียงเดียวกันว่าตุ๊กตาเหล่านี้ไม่ได้มีความศักดิ์สิทธิ์อะไร ของที่ศักดิ์สิทธิ์เป็นของจริงที่เก็บไว้ในห่อผี จะออกมาเฉพาะบุญเดือน 5 เท่านั้น ตุ๊กตาเหล่านี้เป็นเพียงของที่จำลองขึ้นมาเพื่อเป็นที่ระลึก นักท่องเที่ยวก็มักซื้อไปเป็นของที่ระลึก น้อยคนนักที่จะซื้อไปบูชากราบไหว้

ถึงแม้ว่าพ่อค้า แม่ค้าเจ้าของร้านจะพยายามอธิบายว่าหุ่นนี้คืออะไร ชุดหนึ่งมีกี่ตัว ตัวไหนปู่ ตัวไหนย่า มันแตกต่างกันอย่างไร รวมทั้งเล่าความเป็นมา และความหมายของปู่เยอ ย่าเยอ สิ่งขอให้ถูกค้าฟัง แต่ดูเหมือนว่าการอธิบายตำนาน ความหมายของหุ่นเหล่านั้นจะไม่มีอิทธิพลต่อการซื้อขายของนักท่องเที่ยวเท่าใดนัก ที่เขาจะตัดสินใจซื้อก็คือเรื่องของความแปลก กลิ่น

อายุของหลวงพระบาง และก็เรื่องของราคา นักท่องเที่ยวบางคนไม่มีเงินพอที่จะซื้อได้ หรือเห็นว่า มันแพงเกินความเป็นจริงไป ก็ขอแค่ถ่ายรูปเก็บไว้เป็นที่ระลึกก็ได้

กรณีการแกะสลักตุ๊กตา แล้วนำมาขายเป็นการลบหลู่ดูหมิ่นอำนาจความศักดิ์สิทธิ์หรือไม่ นั้น ก็ยังเป็นเรื่องที่สับสนในกระบวนการคิดของผู้ผลิตและผู้ขาย บางครั้งผู้ผลิตและผู้ขายก็เกิดความรู้สึกกลัว แต่ก็คิดว่าเราจำลองให้เหมือนกับของจริงมากที่สุด ไม่ได้คัดแปลง จึงไม่ได้เป็นการดูหมิ่นอะไรมากนัก ความเชื่อที่ว่า การแกะสลักตุ๊กตาเลียนแบบปู่เยอ ย่าเยอ ขึ้นมาแล้วเป็นการดูหมิ่นลบหลู่เป็นความเชื่อของคนสมัยเก่า คนยุคใหม่ไม่น่าจะเชื่อกันอย่างนี้แล้ว แต่ประเด็นสำคัญคือ ตุ๊กตาปู่เยอ ย่าเยอ นี้สามารถขายได้ และขายได้ราคาดี ปริมาณมาก อุปสงค์ อุปทานทางเศรษฐกิจอย่างนี้ บางครั้งก็มีน้ำหนักมากกว่าความเชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์

พ่อค้าบางคนเล่าว่า เขาก็ยังมีความเชื่อ ความศรัทธาในพิธีกรรมและความเชื่อปู่เยอ ย่าเยอ อยู่ ตุ๊กตาที่ขายนี้เป็นของจำลองขึ้นมาเพื่อแสดงสัญลักษณ์ของเมืองหลวงพระบาง เมื่อขายได้เงินแล้ว ส่วนหนึ่งก็แบ่งไปทำบุญช่วยในพิธีกรรมต่างๆ ของปู่เยอ ย่าเยอด้วย

ส่วนประเด็นที่ว่าขายของอย่างนี้แล้วมีความขัดแย้งกับกลุ่มผู้ประกอบการหรือไม่ ผู้ค้าก็ตอบว่าไม่มีความขัดแย้งแต่ประการใด เพราะทางรัฐได้อนุญาตแล้ว ทางผู้ประกอบการก็ยอมรับ

การใช้อำนาจการอนุญาตของรัฐมาแสดงความชอบธรรมเป็นทางออกหนึ่งของผู้ผลิตและผู้ขายต่อปฏิกิริยาความขัดแย้งระหว่างเรื่องของความเป็นสินค้ากับอำนาจความศักดิ์สิทธิ์ การอ้างอิงอำนาจรัฐ อันเป็นอำนาจหลักของสังคมซึ่งมีพลังในการบังคับทุกสิ่งทุกอย่างภายใต้กรอบรัฐชาติ จึงเป็นกระบวนการหนึ่งในการลดความขัดแย้งที่จะเกิดจากการนำสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในระบบความเชื่อของคนบางกลุ่มมาทำเป็นสินค้าได้

กลุ่มรัฐ

หลังการปฏิวัติลาว ค.ศ. 1975 ลาวเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบกษัตริย์เป็นเจ้ามหาชีวิต มาเป็นระบอบสังคมนิยม การเป็นสังคมนิยมที่เน้นการผลิต การใช้เทคโนโลยีทางวิทยาศาสตร์ และการสร้างคนให้เป็นลาวใหม่ มีอุดมการณ์และความคิดใหม่ ทำให้ข้าราชการ และผู้นำชุมชนในระบอบเก่าหลายคนถูกส่งตัวไปสัมมนาความรู้อุดมการณ์ใหม่ ที่เมืองเวียงไซ แขวงซำเหนือ

การเปลี่ยนแปลงนี้ส่งผลถึงด้านวัฒนธรรมประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อดั้งเดิม โดยเฉพาะพิธีกรรมที่เกี่ยวกับผีในระบบความเชื่อเดิม ถูกสั่งห้ามล้างให้เลิกนับถือ เพราะเป็นเรื่อง

ของความมั่งงาย สัมผัส ไม่มีประโยชน์ จัดกับหลักวิทยาศาสตร์ รัฐส่งเสริมให้ประชาชนหันมานับถือพุทธศาสนาเป็นศาสนาหลักของสังคม

ในช่วงนี้พิธีกรรมและความเชื่อปู่เยอ ย่าเยอ จากเดิมที่ตกอยู่ในสภาพขายขอบในโครงสร้างศาสนาของสังคม อยู่แล้วกลับเกิดแรงกดดันทางอำนาจการเมืองที่มาใหม่กระแทกซ้ำให้ออกไปจากสังคมอีกครั้ง ถึงแม้ในสภาพความเป็นจริงทางสังคม พิธีกรรมและความเชื่อปู่เยอ ย่าเยอ จะยังไม่ถูกทำลายลงไป เพราะรัฐตระหนักว่าถ้าทำลายพิธีกรรมและความเชื่อปู่เยอ ย่าเยอ ที่เป็นผีหลักของสังคมไป ย่อมน่าจะเกิดแรงต่อต้านจากประชาชนทางใดทางหนึ่งแน่นอน แต่ประมาณ 5 ปี หลังจากการปฏิวัติแล้ว พิธีกรรมและความเชื่อปู่เยอ ย่าเยอ ต้องเก็บตัวอยู่ในขอบเขตของรัฐ ไม่มีการจัดพิธีกรรมขนาดใหญ่และเปิดเผยเหมือนในอดีต คงมีแค่ชาวบ้านอาไฟ อาฮามที่ศรัทธา ยังจัดพิธีกรรมเลี้ยงผี แต่อยู่ในขอบเขตบ้านของคนเท่านั้น ที่เป็นอย่างนี้มาจากสาเหตุหลายอย่างคือ ประการแรก ไม่มีผู้ประกอบพิธีกรรม เพราะขวัญจ๋า ถูกส่งตัวไปสัมมนา ประการที่สอง รัฐไม่อนุญาตให้จัดอย่างเปิดเผย แต่ก็เปิดทางออกให้อยู่ขอบเขตของบ้านและครอบครัว ประการที่สาม ชาวบ้านเกิดความกลัว เพราะอำนาจหลักในยุคนี้อยู่ที่อำนาจของรัฐ ซึ่งไม่รู้ว่ารัฐจะจริงจังอนุญาตให้จัดพิธีกรรมจริงหรือไม่ เพราะถ้ารัฐเกิดเปลี่ยนใจขึ้นมา ผู้ที่เข้าร่วมพิธีกรรม จะต้องถูกส่งตัวไปสัมมนาอีกเป็นแน่ สภาพของพิธีกรรมและความเชื่อปู่เยอ ย่าเยอ ในช่วงนี้จึงอยู่ในลักษณะเล็กๆ ที่จัดกันพอเป็นพิธีเท่านั้น ไม่มีการฟ้อนปู่เยอ ย่าเยอ ถึงขร

แต่พอหลังจากปี ค.ศ. 1980 รัฐบาลเริ่มเล็งเห็นปัญหาของการพัฒนาประเทศ ที่ลาวต้องประสบกับวิกฤตทางเศรษฐกิจอย่างรุนแรง ระบบการรวม และความเคร่งครัดของอำนาจรัฐไม่ส่งผลกระทบต่อภาพรวมของประเทศ รัฐบาลจึงวางแผนพัฒนาเศรษฐกิจแห่งชาติห้าปี ฉบับที่สอง ขึ้นมา โดยใช้นโยบาย “กลไกเศรษฐกิจใหม่” หรือ “จินตนาการใหม่” โดยเปิดประเทศเป็นทุนนิยมเสรี รับการลงทุนจากต่างชาติ และสร้างความมั่นใจให้กับนักลงทุนด้วยการสร้างภาพความสุขสงบร่มเย็นของประเทศ ประชาชนมีความสุข และภาพของลาวที่อุดมสมบูรณ์ไปด้วยศิลปวัฒนธรรม ในช่วงนี้ ขนบธรรมเนียม ประเพณี พิธีกรรมและความเชื่อต่างๆ ที่เคยกระทำกันในอดีต ถูกรื้อฟื้นขึ้นมาใหม่อีกครั้ง โดยเฉพาะเรื่องของงานบุญเดือน 5 หรืองานปีใหม่ลาว

ปี 1980 ในงานบุญเดือน 5 หรืองานบุญปีใหม่ลาว รัฐอนุญาตให้จัดงานบุญเฉลิมฉลองอย่างเต็มรูปแบบได้ มีการรื้อฟื้นขบวนแห่สงกรานต์ขึ้นมาอีกครั้ง และนำเอาเอกลักษณ์ของแต่ละหมู่บ้านในหลวงพระบางใส่ไว้ในขบวน แล้วแห่ขบวนในเส้นทางใจกลางเมืองตามคติพื้นเมืองดั้งเดิม และที่สำคัญรัฐได้อนุญาตให้ขบวนของบ้านอาไฟ อาฮาม วิสุท นำปู่เยอ ย่าเยอ ถึงขรออกมาฟ้อนร่วมขบวนอีกครั้ง

เป็นที่น่าสังเกตอย่างหนึ่งคือ การที่รัฐอนุญาตให้มีการจัดพิธีกรรมและความเชื่อเดิมขึ้นมาใหม่อีกครั้ง ในขณะที่ตอนแรกไม่อนุญาตให้จัด อาจจะเป็นเพราะรัฐเริ่มมั่นใจว่าอำนาจของตัวเองสามารถควบคุม ชี้นำ ให้พิธีกรรมและความเชื่อดำเนินไปในทิศทางของตัวเองได้ ทั้งนี้เนื่องมาจากปัจจัยที่สร้างความมั่นใจให้แก่รัฐ คือ รัฐได้วางรากฐานอำนาจการปกครองไว้หลายระดับ ครอบคลุมทุกพื้นที่ ไม่ว่าจะเป็น ระดับหมู่บ้าน ระดับเมือง ระดับแขวง โดยมีระบบการจัดตั้งภายในหน่วยทางการปกครองระดับต่างๆ มีผู้ปกครองที่ขึ้นอยู่กับอำนาจรัฐ และที่สำคัญบุคคลที่เคยเกี่ยวข้องกับพิธีกรรมและความเชื่อที่เคยถูกส่งไปสัมมนาก็กลับมาเป็นผู้ประกอบพิธีกรรมอีกครั้ง พร้อมดำรงตำแหน่งคณะกรรมการหมู่บ้าน ที่เป็นหน่วยจัดตั้งของรัฐควบคู่กันไปด้วย เช่น พิธีกรรมและความเชื่อปู่เฒ่า ย่าเฒ่า ขวัญจำที่ถูกไปสัมมนาก็ถูกส่งกลับมาหลังจากรัฐเห็นว่าเขามีความคิดตามอุดมการณ์สังคมนิยมใหม่แล้ว และขวัญจำคนนี้ก็กลับมาเป็นขวัญจำของพิธีกรรมและความเชื่อปู่เฒ่า ย่าเฒ่า อีกครั้ง รวมทั้งผู้ช่วยขวัญจำในการประกอบพิธีกรรมก็เป็นคณะกรรมการหมู่บ้านบ้านอาไ้ อันเป็นหน่วยจัดตั้งของรัฐบาล ปัจจัยเหล่านี้สะท้อนการแทรกซึมของอำนาจรัฐที่เข้าไปทุกระดับของสังคม จนรัฐเกิดความมั่นใจในอำนาจที่สามารถควบคุมแนวทางของการจัดพิธีกรรมและความเชื่อปู่เฒ่า ย่าเฒ่า ได้

ความมั่นใจของรัฐในอำนาจที่สามารถควบคุมพิธีกรรมและความเชื่อให้อยู่ในกรอบเขตของคนได้ ส่งผลให้รัฐนิยามความหมายปู่เฒ่า ย่าเฒ่าเสียใหม่ โดยหีบขยิบปู่เฒ่า ย่าเฒ่า ออกมาเป็นสัญลักษณ์หนึ่งที่แสดงความเป็นเมืองหลวงพระบาง คือ รัฐยังให้ความหมายว่า ปู่เฒ่า ย่าเฒ่า เป็นสิบรรพบุรุษของชาติ แต่ความสำคัญไม่ได้อยู่ที่ว่าเมื่อปู่เฒ่า ย่าเฒ่าเป็นบรรพบุรุษของชาติแล้ว ปู่เฒ่า ย่าเฒ่า จะมีความศักดิ์สิทธิ์ หรือต้องจัดพิธีกรรมบูชาอย่างไร แต่ความสำคัญกลับไปอยู่ที่หุ่นปู่เฒ่า ย่าเฒ่า ตัวนี้มันแสดงถึงความเก่าแก่ทางประวัติศาสตร์ของเมือง , ความเป็นเมืองที่มีตำนาน , เป็นเมืองที่อุดมสมบูรณ์ทางศิลปวัฒนธรรม , เป็นเมืองที่ยังคงอนุรักษ์พิธีกรรมและความเชื่อแบบท้องถิ่นให้สืบทอดต่อไป เหตุผลเหล่านี้เป็นการสร้างภาพ สร้างอัตลักษณ์ของเมือง และสร้างจินตนาการของรัฐในกระบวนการสร้างรัฐชาติ ภาพของปู่เฒ่า ย่าเฒ่า จะเป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งแทนชื่อ สปป.ลาว

ดังนั้นความหมายใหม่ของปู่เฒ่า ย่าเฒ่า ที่รัฐนิยาม ก็คือ สัญลักษณ์ของเมืองหลวงพระบาง สัญลักษณ์ของรัฐชาติ ความหมายเหล่านี้เห็นได้จากตัวอย่าง การนำปู่เฒ่า ย่าเฒ่า ออกมาร่วมขบวนพาเหรดบุญกีฬาแห่งชาติ ปี 1997 ที่หลวงพระบาง และการนำปู่เฒ่า ย่าเฒ่า ไปร่วมเฉลิมฉลองการเปิดปีท่องเที่ยวลาวที่กำแพงนครเวียงจันทน์ ปี 1999

และเมื่อมีกระแสการท่องเที่ยวเข้ามา รัฐจึงอนุญาต พร้อมทั้งส่งเสริมให้ผู้มีฝีมือแกะสลักหุ่นปู่เยอ ย่าเยอ ออกขายได้อย่างเสรี เพราะเป็นการประชาสัมพันธ์ภาพของเมืองหลวงพระบางให้กว้างไกลออกไป แล้วยังสร้างรายได้ให้แก่ประชาชนอีกทางหนึ่ง

ต่อมาความโด่งดังของปู่เยอ ย่าเยอ ก็เริ่มที่จะแพร่กระจายออกนอกพื้นที่การควบคุมของรัฐมากขึ้น นักท่องเที่ยว นักวิจัย นักสารคดี หรือผู้สนใจทั่วไป เริ่มพยายามที่จะสืบค้นว่านอกจากปู่เยอ ย่าเยอจะเป็นสัญลักษณ์ของชาติ ความเป็นมาที่แท้จริงของปู่เยอ ย่าเยอ เป็นอย่างไรกันแน่ จึงทำให้เกิดความสนใจถึงพิธีกรรมและความเชื่อ อันเป็นเนื้อหาสาระของปู่เยอ ย่าเยอ ว่าเป็นแนวทางใด ซึ่งทางรัฐก็ได้รู้สึกถึงแรงกระแทกนี้ จึงคอยย้ำในพลังอำนาจการควบคุม และชี้นำของตนลงไปในพิธีกรรมและความเชื่อเป็นครั้งคราว เช่น สั่งให้เอาป้ายชื่อหอผีที่ติดอยู่บนหน้าหอผีปู่เยอ ย่าเยอ ออก เพื่อลดความสนใจของนักท่องเที่ยว หรือผู้สนใจในแนวทางเนื้อหาสาระของพิธีกรรมและความเชื่อนี้ลง เพราะจะทำให้ให้นักท่องเที่ยวทั่วไปจะไม่ทราบเลยว่าสิ่งก่อสร้างนี้ คือ หอผีปู่เยอ ย่าเยอ ซึ่งในช่วงปรกติ หอผีจะปิดไว้เฉยๆ ไม่มีพิธีกรรมแต่อย่างใด รวมทั้งการสั่งเอาป้ายชื่อลงเป็นการกล่าวเตือนให้ผู้ประกอบพิธีกรรมรู้สึกได้ว่าตัวเองต้องอยู่ภายใต้อำนาจรัฐ

สัญลักษณ์ของชาติ กับการพยายามรักษาความหมายของผู้ศรัทธา

รัฐให้ความหมายปู่เยอ ย่าเยอ ว่าเป็นบรรพบุรุษของชาติ เป็นสัญลักษณ์ของเมืองหลวงพระบาง, สัญลักษณ์ของมรดกโลก ก็เพื่อสนองรับกับนโยบายพัฒนาเศรษฐกิจที่มุ่งหวังเรื่องของการรายได้จากการท่องเที่ยว การให้ความหมายในระดับนี้เป็นการพยายามสร้างความหมายที่ไม่สนใจเรื่องของความศักดิ์สิทธิ์ในความหมายเดิมของพิธีกรรมและความเชื่อ

ในขณะที่เดียวกันเมื่อรัฐเลือกปู่เยอ ย่าเยอ เป็นสัญลักษณ์ชาติ (National symbol) แต่ไม่ได้หมายความว่ารัฐให้การสนับสนุนพิธีกรรมและความเชื่อนี้ตามความหมายในอดีต หรือของผู้ศรัทธาเดิม ในงานบุญเดือน 5 ของทุกปีรัฐจะให้งบประมาณจำนวนหนึ่งเพื่อเป็นค่าใช้จ่ายในการนำปู่เยอ ย่าเยอ สืบกับสิ่งขร ออกมาร่วมงานบุญ ทั้งนี้เพราะงานบุญเดือน 5 เป็นงานบุญที่สำคัญที่สุดของลาว และได้รับความสนใจทั้งจากคนลาวภายในประเทศเอง และนักท่องเที่ยวจากนานาชาติที่หordesไหลเข้ามาในช่วงเวลานี้เป็นจำนวนมาก เพราะฉะนั้นปู่เยอ ย่าเยอ จึงเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของงานบุญที่ถูกประดิษฐ์ใหม่เพื่อการท่องเที่ยวนี้ แต่ในงานบุญเดือน 6 ซึ่งเป็นงานบุญเลี้ยงผีปู่ย่า รัฐกลับเพิกเฉยไม่สนับสนุนแต่อย่างใด ปลอมยให้เป็นเรื่องของชุมชนอาไท อาฮามจัดการกันเอง

กระบวนการเหล่านี้สะท้อนถึงการเลือกนำใช้ความหมายปู่เฒ่า ย่าเฒ่า ของรัฐ ที่เลือกใช้บางอย่าง และจำกัดบางอย่างให้อยู่ในขอบเขต ในที่นี้คือ รัฐยกระดับความหมายให้ปู่เฒ่า ย่าเฒ่า เป็นศิบรรพบุรุษของชาติ แต่ศิบรรพบุรุษของชาติก็หาได้มีความหมายเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ตามความหมายเดิมไม่ ปู่เฒ่า ย่าเฒ่า จึงเป็นเพียงรูปหุ่นที่โชว์เพื่อแสดงความเป็นลาว ความเป็นเมืองมรดกโลก หรือประชาสัมพันธ์การท่องเที่ยวลาว ดังนั้นในปัจจุบันเราจึงสามารถพบเห็นรูปปู่เฒ่า ย่าเฒ่า สังกัปลิงขร ได้ในหลายๆ สื่อ เช่น ป้ายโฆษณาเพื่อการท่องเที่ยวขนาดใหญ่ตามสถานที่ต่างๆ, ไปรษณีย์, หนังสือแนะนำการท่องเที่ยว หรือตามเว็บไซต์ รวมทั้งงานมหกรรมต่างๆ ทั้งในหลวงพระบางและต่างแขวง

การพยายามกำจัดขอบเขตความหมายเรื่องผี แต่หิบบรูปหุ่นไปไว้ แสดงให้เห็นอีกตัวอย่างหนึ่งคือเรื่องของการประชาสัมพันธ์ข้อมูลความเป็นมาของปู่เฒ่า ย่าเฒ่า สังกัปลิงขร ทั้งจากแหล่งข้อมูลของภาครัฐ และภาคเอกชน ปู่เฒ่า ย่าเฒ่า มักจะถูกนำเสนอเคียงคู่กับตำนานเรื่อง “ปู่เฒ่า ย่าเฒ่าตัดเครือเขากาด” เท่านั้น เพื่อแสดงประวัติความเป็นมาของหุ่นสองตัวนี้ แต่เรื่องพิธีกรรมและความเชื่อที่สะท้อนนัยยะของชุมชน การรวมกลุ่มของผู้ศรัทธา และชุมชนอาไ้ อาฮามที่เป็นชาวบ้านผู้ดูแลถ้ำถูกเมินเฉย ไม่ปรากฏในการประชาสัมพันธ์ของรัฐแต่อย่างใด

หรือประเด็นที่รัฐสั่งให้ตั้งป้ายแสดงความเป็นมาของปู่เฒ่า ย่าเฒ่า ที่เคยติดอยู่หน้าหอเทวคาหลวงลง ก็เพื่อต้องการไม่ให้เกิดการรับรู้ว่าสถานที่นี้คืออะไร ดังนั้นในช่วงเวลาปกติ นักท่องเที่ยวที่มาชมวัดอาฮามก็ไม่อาจทราบได้ว่ามีสถานที่สำคัญที่เป็นที่เก็บรักษาปู่เฒ่า ย่าเฒ่า อยู่ในพื้นที่วัดอาฮามด้วย หนังสือแนะนำการท่องเที่ยวชื่อดังของโลกแนะนำวัดอาฮามว่า “Wat Aham, known for its two large and venerable banyan trees” (Lonely planet) พิธีกรรมปู่เฒ่า ย่าเฒ่า ที่ได้รับการโปรโมทจากรัฐก็คือ พิธีกรรมในงานบุญเดือน 5 หรืองานบุญปีใหม่ลาวเท่านั้น

ส่วนทางด้านผู้ศรัทธา โดยเฉพาะผู้ประกอบการพิธีกรรมและชาวบ้านอาไ้ อาฮาม ต่างพยายามที่จะช่วยกันรักษาความหมายพิธีกรรมและความเชื่อนี้ให้คงความหมายเดิม ถึงแม้ชาวบ้านจะมีความภาคภูมิใจที่ปู่เฒ่า ย่าเฒ่า ได้รับการยกระดับความหมายให้เป็นบรรพบุรุษของชาติ รัฐนำปู่เฒ่า ย่าเฒ่า ในการประชาสัมพันธ์ความเป็นชาติ ความเป็นเมืองหลวงพระบาง แต่ความรู้สึกรื่องผีปู่ย่าในอดิจะ ไม่ออกจากพื้นที่ก็ยังเป็นสิ่งที่สร้างความอึดอัดในใจอยู่ แต่อย่างไรชาวบ้านก็ไม่สามารถแสดงความรู้สึกเหล่านี้ให้ออกมาเป็นรูปธรรมได้อย่างเด่นชัดนัก

การนำปู่เฒ่า ย่าเฒ่า ออกมาร่วมงานที่นอกเหนือจากพิธีกรรมศักดิ์สิทธิ์ มาเป็นเครื่องมือทางการโฆษณา หรือมาเป็นสินค้าทั้งจากภาครัฐและเอกชน ส่งผลต่อการเข้าใจความหมายปู่เฒ่า ย่าเฒ่า ของคนภายนอกที่เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม ประเด็นนี้ผู้ประกอบการพิธีกรรมก็เริ่มมีความกังวล

และพยายามอย่างมากที่จะหาวิธีการรักษาความหมายเดิมเอาไว้ เช่น การยืนยันถึงวีรกรรมความดีของปู่เยอตามตำนาน

“ปู่เยอ ย่าเยอ เป็นแกนผู้ศักดิ์สิทธิ์ ลงมาจากสวรรค์ มาช่วยตัดเครือเขากาจนตัวตาย เพื่อช่วยมนุษย์อยู่รอดปลอดภัยมีความสุข ปู่เยอ ย่าเยอ มีลูก 7 คน ส่งไปครองเมืองต่างๆ ในพื้นที่ลุ่มน้ำโขง ปู่เยอ ย่าเยอ เป็นเทวดาหลวง เป็นหัวหน้าของผีทั้งปวง” ตำนานเหล่านี้เป็นคำบอกเล่าของผู้ประกอบพิธีกรรมที่ยืนยันถึงความศักดิ์สิทธิ์ของปู่ย่า ท่ามกลางการช่วงชิงความหมายของคนกลุ่มต่างๆ ในปัจจุบัน

ผู้ประกอบพิธีกรรมเล่าว่า ในอดีตเคยมีคนนำรูปปู่เยอ ย่าเยอ ไปติดเป็นฉลากบนขวดเหล้า ทางเราไม่เห็นด้วยก็ไม่ขอให้เขาเปลี่ยนรูปเสีย ซึ่งเขาก็ยอม เราคิดว่าปู่เยอ ย่าเยอเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์จึงไม่ควรไปอยู่บนขวดเหล้าอย่างนั้น ปู่เยอ ย่าเยอ เป็นผีบรรพบุรุษผู้ศักดิ์สิทธิ์ ใครลบหลู่ดูหมิ่นต้องมีอันเป็นไปทุกคน แต่ในปัจจุบันทั้งภาครัฐและเอกชนนำรูปปู่เยอ ย่าเยอ ไปเป็นเครื่องหมายโฆษณาการท่องเที่ยว หรือโฆษณาสินค้าหลายอย่าง ก็มีบางอย่างที่ผู้ประกอบพิธีกรรมยอมรับได้ และก็มีบางอย่างที่รับไม่ได้ แต่ก็ไม่สามารถจะไปห้ามปรามเขาได้

ดังนั้นจะเห็นได้ว่าการให้ความหมายของรัฐและของชาวบ้านผู้ศรัทธามีการถกเถียงกัน รัฐพยายามให้ความหมายปู่เยอ ย่าเยอ เป็นสัญลักษณ์ของชาติ เพื่อสร้างความจริงแท้ของพื้นที่ที่ส่งผลดึงดูดการท่องเที่ยวและความสนใจจากคนภายนอก แต่ไม่ใส่ใจต่อความหมายเรื่องของความศักดิ์สิทธิ์หรือกระทั่งพยายามที่ลดความศักดิ์สิทธิ์และความหมายตามความเชื่อดั้งเดิมลง ส่วนชาวบ้านผู้ประกอบพิธีกรรม และชาวบ้านอาไท อาฮาม ถึงจะยอมรับความหมายของปู่เยอ ย่าเยอว่าเป็นบรรพบุรุษชาติ เป็นสัญลักษณ์เมืองหลวงพระบาง แต่ปู่เยอ ย่าเยอ ก็มีนัยยะของความเป็นชุมชนอาไท อาฮามด้วย เพราะต่างก็คิดว่าพิธีกรรมและความเชื่อนี้เป็นสมบัติของชุมชนมาตั้งแต่อดีต และปู่เยอ ย่าเยอ ก็ยังคงอยู่ในความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษผู้ศักดิ์สิทธิ์ ที่สามารถปกป้องคุ้มครองให้ลูกหลานมีการดำเนินชีวิตที่ปลอดภัยมีความสุข

การช่วงชิงความหมายในลักษณะเช่นนี้เกิดมาตั้งแต่ยุคอดีต และผู้วิจัยคิดว่าก็คงจะต้องช่วงชิงกันต่อไป คราบเก่าที่ความต้องการของคนแต่ละกลุ่มไม่เหมือนกัน ซึ่งย่อมจะส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงความหมายของพิธีกรรมและความเชื่อ การดำรงอยู่ของพิธีกรรมและความเชื่อนี้ก็ขึ้นอยู่กับความหมายที่ปรับเปลี่ยนไปนั้น ซึ่งก็คาดเดาไม่ได้ว่าผู้ประกอบพิธีกรรมและชาวบ้านที่ศรัทธาจะคงรักษาความหมายของพิธีกรรมและความเชื่อนี้ได้นานแค่ไหน คงจะเป็นการนำเสียดายอยู่ไม่น้อย ถ้าผีบรรพบุรุษและผีอารักษ์ผู้เคยสร้างวีรกรรมตามตำนานจนกลายเป็นระบบความเชื่อของชุมชน และสะท้อนให้เห็นมิติต่างๆ ของสังคมและวัฒนธรรมได้ถูกกลืนกลายมาเป็นของเล่นชนิดหนึ่งที่เมื่อเด็กเบื่อก็โยนมันทิ้งไป...

บทที่ 6

บทสรุป

การศึกษาเรื่อง “การช่วงชิงการให้ความหมายพิธีกรรมและความเชื่อ ปู่เฮง ย่าเฮงเมืองหลวงพระบาง สปป. ลาว” เป็นการเสนอให้เห็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงทางความหมายของพิธีกรรมและความเชื่อปู่เฮงย่าเฮง เมืองหลวงพระบาง แขวงหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว ในลักษณะต่างๆ ที่ปรับเปลี่ยนไปตามการเปลี่ยนแปลงของโครงสร้างทางสังคม

ความหมายหนึ่งของพิธีกรรมและความเชื่อปู่เฮงย่าเฮง เป็นลักษณะความเชื่อที่เกี่ยวกับผีของท้องถิ่น ทั้งในลักษณะผีบรรพบุรุษ และผีอารักษ์ ที่มีนัยยะทางความสัมพันธ์ทางสังคม และเป็นพลังอำนาจที่สามารถควบคุมความประพฤติของสมาชิกในชุมชนนั้นๆ ให้อยู่กันอย่างเป็นระเบียบ รวมทั้งเป็นเรื่องของขวัญ และความคาดหวังในเรื่องความอุดมสมบูรณ์ของธรรมชาติ

ในสมัยโบราณความเชื่อเรื่องผี เป็นศาสนาดั้งเดิมของสังคมลาว และผีที่สำคัญมากก็คือ ผีฟ้าผีแถน ที่เป็นผีบนสวรรค์มีพลังอำนาจคอยควบคุมมนุษย์และสรรพสิ่ง สามารถบันดาลให้เกิดความเป็นไปต่างๆ ทั้งดีและร้ายต่อชีวิตมนุษย์ และสรรพสิ่งได้ ดังนั้นจึงต้องมีพิธีกรรมบูชาแถนเพื่อให้แถนเกิดความเมตตาและส่งผลให้ชีวิตของมนุษย์มีความสุข ระดับผีแถนยังสามารถแบ่งออกได้เป็น ผีคำหรือผีบรรพบุรุษ, ผีเมตักหรือผีหลักเมือง นอกจากผีชั้นดีใน 3 ลักษณะข้างต้นที่กล่าวมา ยังมีผีระดับต่างๆ ไป และผีร้ายรวมอยู่ด้วย ผีต่างๆ ไป ก็คือ ผีป่า ผีเขา ผีน้ำ ที่คอยทำหน้าที่ปกปักรักษาเขตแดนต่างๆ และ ผีร้าย เช่น ผีเปรต ผีพราย ผีพวกนี้ไม่มีประโยชน์ต่อใคร คอยแต่จะทำร้ายให้คนอื่นเดือดร้อน จึงต้องมีการอุทิศส่วนกุศลไปให้ตามงานบุญต่างๆ

ในศตวรรษที่ 5 ความเชื่อในศาสนาพราหมณ์เริ่มแพร่กระจายเข้ามาในลาว มีศูนย์กลางอยู่ที่วัดพู จำปาสัก บริเวณลาวตอนใต้และที่เวียงจันทน์ ในศตวรรษที่ 6 ศาสนาพราหมณ์รุ่งเรืองมากขึ้น จนมีประเพณีบวงสรวงในรูปแบบต่างๆ เพื่อขอพรจากเทพเจ้าให้ช่วยปัดเป่าภัยอันตรายที่อาจจะเกิดกับตนเอง และครอบครัวให้หมดไป มีการขอโชคขอลาภที่ตัวเองปรารถนา รวมทั้งเกิดคัมภีร์โศกพระเวทย์ต่างๆ ความเชื่อนี้ในบางส่วนยังได้มีการสืบทอดมาจนถึงปัจจุบัน

และลัทธิความเชื่อที่สำคัญที่เข้ามาในลาว จนกลายมาเป็นศาสนาหลัก แล้วมีอิทธิพลต่อระบบความเชื่อ และการดำเนินชีวิตของคนลาวอย่างมาก ก็คือ ศาสนาพุทธ บทบาทของพุทธศาสนาจึงเริ่มที่จะมีอิทธิพลมากขึ้นในระบบคิดของผู้คนในสังคม โดยอิงอยู่กับอำนาจของกษัตริย์

ซึ่งคิดว่าผู้ที่เป็นกษัตริย์เป็นผู้ที่บุญ มีคุณงามความดี และเป็นผู้ที่ประเสริฐ บทบาทของพุทธศาสนาที่มีต่อกษัตริย์จึงได้รับการจารึกไว้ในพงศาวดารว่า รูปแบบการดำเนินชีวิตการปกครองบ้านเมืองจะต้องไม่ขัดต่อหลักธรรมและจารีตประเพณี ราชผู้ประเสริฐสุดคือ ธรรมมิกราช และเป็นพระราชที่พระโพธิสัตว์ไชยชาติมาเกิด จึงมีสรรพนามเรียกแทนกษัตริย์ว่า เจ้าหน่อโพธิ์ เจ้าจอมธรรม องค์ธรรมราช โพธิราชเจ้า เป็นต้น (จารุวรรณ ธรรมวัตร, 2530 : 90)

พุทธศาสนาเป็นส่วนหนึ่งในรูปแบบการเมืองคือ ใช้พิธีกรรมทางพุทธมาเป็นเครื่องมือในการแสดงจงรักภักดีในระบบการปกครอง เช่น มีพิธีถือน้ำพิพัฒน์สัตยา การสาบานตนว่าจะจงรักภักดีต่อกษัตริย์ที่เป็นประมุขของประเทศ และอีกปัจจัยหนึ่งที่พุทธศาสนามีบทบาทอย่างมากในสังคมลาวก็คือ พุทธศาสนาทำให้เกิดการศึกษา และพระสงฆ์ได้ปฏิบัติหน้าที่เป็นอาจารย์ โดยเฉพาะเป็นอาจารย์ของกษัตริย์ พุทธศาสนาจึงมีบทบาทในการกำหนดโลกทัศน์ ราชวัตร และวิถีประชา โดยเหตุที่พระสงฆ์เป็นหลักในการจัดเกลาอบรมสั่งสอนมวลชน จึงมีบทบาทในการกำหนดกฎเกณฑ์เพื่อควบคุมสังคมทั้งในรูปแบบจารีตประเพณีและกฎหมาย (จารุวรรณ ธรรมวัตร, 2530 : 88)

นอกจากนั้นพุทธศาสนายังรองรับอำนาจในการขยายดินแดนการปกครองและขยายการค้าต่อสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจกับอาณาจักรอื่นๆ ทั้งนี้เพราะว่าพุทธเป็นระบบความเชื่อที่เปิดกว้างกว่าผี และมีจุดเด่นในเรื่องของการเป็นศาสนาที่ผสมกลมกลืนกับความเชื่อท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี ในขณะที่ความเชื่อเกี่ยวกับผีมีนัยยะของการกำหนดความเป็นกลุ่มของตัวเองที่แตกต่างจากกลุ่มของคนอื่น ดังนั้นพุทธจึงเอื้ออำนวยต่อการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างรัฐของตัวเองกับรัฐภายนอกได้ดีกว่าผี กษัตริย์ของลาวจึงเลือกที่จะสนับสนุนพุทธให้เป็นศาสนาหลัก เพราะในช่วงนั้นความเป็นไปของรัฐก็อยู่ในบริบทของการรวบรวมดินแดน และการติดต่อกับชายกับเมืองอื่นๆ อยู่เสมอ

พุทธศาสนากลายเป็นศาสนาประจำชาติของลาวตั้งแต่บัดนั้นเป็นต้นมา พระเจ้าแผ่นดินทุกพระองค์ทรงเป็นผู้อุปถัมภ์ศาสนาอย่างเคร่งครัดจริงจัง การนำหลักคำสอนของศาสนาพุทธมาใช้เป็นหลัก ทำให้เกิดความขัดแย้งกับความเชื่อเดิมของชาวท้องถิ่น ซึ่งก็คือ ความเชื่อเกี่ยวกับเรื่องผี ในยุคต่อๆ มา มีการพยายามลิดรอน และล้มเลิกความเชื่อเกี่ยวกับผีให้หมดไป เพราะคิดว่าเป็นความเชื่อที่มลาย ผู้ปกครองสั่งให้เลิกนับถือผีบางตัว พร้อมทั้งทำลายหอยผีลง แต่ถึงอย่างไรคนลาวก็ยังที่จะนับถือผีอยู่ โดยนับถือควบคู่ไปกับการนับถือพุทธ หรือแม้แต่สถาบันกษัตริย์เองที่มุ่งเน้นทำลายผี กษัตริย์ก็ยังเลือกที่จะเก็บผีบางตัวเอาไว้ โดยเฉพาะปู่เฮอ ย่าเฮอ เพราะว่า ปู่เฮอ ย่าเฮอ ถูกให้ความหมายว่าเป็นผีบรรพบุรุษจากตำนานวีรกรรมต่างๆ ซึ่งมีความสัมพันธ์กับความเชื่อเรื่องขวัญและความสมบูรณ์ของบ้านเมือง รวมทั้งกษัตริย์ยังเป็นผู้ที่อุปถัมภ์พิธีกรรมและ

ความเชื่อปู่เฮอ ย่าเฮอ แล้วปู่เฮอ ย่าเฮอ ก็เป็นเครื่องแสดงความชอบธรรมทางอำนาจของกษัตริย์ด้วยเช่นกัน

ระบบความเชื่อที่มีความสัมพันธ์กันอย่างนี้ของชาวหลวงพระบาง แสดงออกให้เห็นเป็นรูปธรรมผ่านจารีตประเพณีที่เรียกว่า “ฮิตสิบสอง กองสิบสี่” ซึ่งเป็นประเพณีที่ต้องทำกันในรอบปี ฮิตสิบสอง กองสิบสี่จึงแสดงให้เห็นทั้งความเชื่อของผีและความเชื่อของพุทธที่ผสมกลมกลืนกันในระบบการดำเนินชีวิตของชาวลาว ถึงแม้ว่าในสมัยต่อมาจะมีการปรับเปลี่ยนพิธีกรรมในฮิตสิบสอง กองสิบสี่ให้เป็นพุทธมากขึ้นก็ตาม

พิธีกรรมและความเชื่อปู่เฮอ ย่าเฮอ เมืองหลวงพระบาง เป็นพิธีกรรมและความเชื่อที่สืบทอดมาจากสมัยอดีตอันยาวนาน ความเชื่อเรื่องปู่เฮอ ย่าเฮอ ที่เชื่อกันว่าเป็นผีบรรพบุรุษ และผีอารักษ์เมืองที่มีวิรกรรมอันกล้าหาญ และเสียสละเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม ถูกเล่าสืบต่อกันมาเป็นตำนานเรื่องปู่เฮอ ย่าเฮอ ในรูปแบบและเนื้อหาหลายๆ ลักษณะ ซึ่งมาเนื้อหาเกี่ยวกับคณิก้านของปู่เฮอ ย่าเฮอ และวิรกรรมความดีที่ทั้งสองเฒ่าได้กระทำไว้

จากวิรกรรมในตำนานจึงทำให้ผู้คนยกย่องปู่เฮอ ย่าเฮอ เป็นผีบรรพบุรุษ รวมทั้งเป็นผีอารักษ์เมืองหลวงพระบาง ซึ่งก็มีผู้คนก็ให้ความเคารพบูชามาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ความเชื่อเกี่ยวกับผีปู่เฮอ ย่าเฮอ มีนัยยะที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องความอุดมสมบูรณ์ และความเชื่อเรื่องขวัญ ซึ่งเชื่อกันว่าปู่เฮอ ย่าเฮอ เป็นผู้ที่มิพลังอำนาจสามารถที่จะบันดาลความอุดมสมบูรณ์ให้แก่ชุมชน และเป็นขวัญที่พึ่งทางใจของผู้คน

รวมทั้งในมุมมองมิติวัฒนธรรมทางความสัมพันธ์เชิงอำนาจ ที่แสดงถึงความสัมพันธ์กันของกลุ่มคนในระดับต่างๆ โดยผ่านทาง การนับถือผีเดียวกัน ในระดับแรกเป็นความสัมพันธ์ในกลุ่มเครือญาติที่มีการนับถือผีปู่ย่าเป็นผีบรรพบุรุษของตระกูล ผีปู่ย่าจะมีอำนาจในเรื่องการดูแลทุกข์สุข ความเป็นอยู่ของสมาชิกในวงศ์ตระกูล และจะต้องมีพิธีกรรมเลี้ยงผีปู่ย่าอยู่เสมอๆ มิฉะนั้นแล้วอาจจะเกิดปัญหาต่างๆ ในการดำรงชีวิตขึ้นได้ ซึ่งพิธีกรรมเลี้ยงผีปู่ย่าจะเป็นการบอกย้ำความตระหนักในความสัมพันธ์กันของสมาชิกในวงศ์ตระกูล ที่นำพาความช่วยเหลือเกื้อกูลต่อกันและกัน

จนเมื่อกลุ่มเครือญาติมีการขยายตัวขึ้นเป็นระดับหมู่บ้าน ผีบรรพบุรุษของวงศ์ตระกูลก็เปลี่ยนไปเป็นผีอารักษ์บ้าน มีอำนาจครอบคลุมพื้นที่ทั้งหมู่บ้าน ทุกตระกูลในหมู่บ้านจะนับถือผีอารักษ์บ้านคนเดียวกัน จึงทำให้เครือข่ายความสัมพันธ์ของกลุ่มคนขยายกว้างขึ้น

และเมื่อการรวมกลุ่มของชาวบ้านมีขนาดใหญ่ขึ้นเป็นชุมชนเมือง ผิที่เคยเป็นบรรพบุรุษของกลุ่มเครือญาติของผู้ที่มีบทบาทในการปกครองเมือง หรือผิที่สำคัญตามตำนานเมืองต่างๆ ก็ได้ยกสถานะขึ้นเป็นผีอารักษ์เมือง เป็นที่เคารพของทุกคนในเมืองนั้น ซึ่งเท่ากับว่าความเชื่อในผิอา

รักษ์เมืองเป็นเครื่องมือในการเชื่อมโยงให้กลุ่มตระกูล และกลุ่มหมู่บ้านต่างๆ มามีความสัมพันธ์กัน ภายใต้อารักษ์เมืองตนเดียวกันอีกระดับหนึ่ง ดังนั้นความตระหนักในการเป็นสมาชิกของกลุ่มเดียวกันไม่ว่าในระดับใด โดยมีผีเป็นแกนกลางในความสัมพันธ์ ทำให้เกิดระบบการปกครองแบบจารีตประเพณีขึ้น มีกฎข้อห้ามเพื่อควบคุมความประพฤติของสมาชิกในรูปแบบต่างๆ จนกลายเป็นภูมิปัญญาของชุมชน รวมทั้งมีพิธีกรรมร่วมกัน เพื่อคอกบ้ำ และสืบทอดคุณความดีอันอาจ

การเข้ามาของพุทธศาสนาส่งผลกระทบต่อพิธีกรรมและความเชื่อปู่เอย ย่าเอย ถึงแม้ว่ากษัตริย์จะให้การอุปถัมภ์ดูแลพิธีกรรมนี้อยู่ และยกให้เป็นพิธีกรรมอย่างหนึ่งในฮิดลิบสอง กองสิบของลาว แต่ก็มี การเสียดสีกันในเรื่องของหลักความเชื่ออยู่บ้าง ดังนั้นการที่จะคงอยู่ได้ของพิธีกรรมและความเชื่อจึงต้องมีการปรับตัวให้เข้ากับกระแสหลัก

คุณสมบัติด้านหนึ่งของพุทธศาสนา คือ สามารถที่จะนำเอาความเชื่อดั้งเดิมในท้องถิ่นเข้ามาผสมผสานในโครงสร้างของตัวเองได้ ซึ่งพุทธก็ได้อ้างอิงเอาผีมาเป็นตัวอย่างยืนยันในหลักคำสอนเรื่องกฎแห่งกรรม โดยที่ระบบโครงสร้างของผีก็จะมี การแบ่งระดับชั้นของผี ว่าเป็นผีชั้นดี-ผีชั้นเลว ตามบทบาทและหน้าที่ของผีแต่ละตัว จึงสอดคล้องกับหลักกฎแห่งกรรมของพุทธที่ว่า ทำดีได้ดี ทำชั่วได้ชั่ว ทำดีได้ขึ้นสวรรค์ ก็เหมือนกับเป็นผีชั้นดีที่อยู่เมืองฟ้า ทำชั่วก็ตกนรก ก็เปรียบดั่งผีชั้นเลวที่ต้องทุกข์ทรมาน

ดังนั้นปู่เอย ย่าเอย จึงสามารถที่จะอยู่รอดและได้รับการยอมรับ เพราะเปรียบเทียบได้ว่าปู่เอย ย่าเอย เป็นผู้มีวิรกรรมกล้าหาญ ทำประโยชน์ให้แก่ส่วนรวม เมื่อตายไปแล้วจึงเป็นผีค้อยู่นบนเมืองฟ้า เป็นผู้มีพลังศักดิ์สิทธิ์ รวมทั้งมีการเรียกขานปู่เอย ย่าเอยเสียใหม่่ว่าทั้งสองไม่ใช่ผี แต่เป็น “เทวดาหลวง” ตามความเชื่อเรื่องเทวดาในหลักคำสอนพุทธศาสนา ที่ว่าเทวดาคือผู้ที่กระทำความดีแล้วไปเกิดในภพภูมิชั้นสูง มีพลังอำนาจคอยช่วยเหลือมวลมนุษย์ให้รอดพ้นจากความลำบาก ผู้คนที่ให้ความศรัทธาใน ปู่เอย ย่าเอย จึงมักจะเรียก ปู่เอย ย่าเอย ว่า “เทวดาหลวง” มากกว่าที่จะขนานนามว่าทั้งสองเป็น “ผี”

รวมทั้งในตัวชาวบ้านเองที่นับถือศาสนาพุทธ พร้อมทั้งมีศรัทธาในความเชื่อปู่เอย ย่าเอย นอกจากจะประกอบพิธีกรรมในรูปแบบของความเชื่อดั้งเดิมแล้ว ยังประกอบพิธีกรรมตามแบบพุทธ แต่มีนัยยะที่กล่าวถึงความเชื่อปู่เอย ย่าเอย อีกด้วย เช่น การทำบุญเลี้ยงพระเพื่ออุทิศส่วนกุศลไปให้ปู่เอย ย่าเอย , การใส่บาตร กรวดน้ำไปให้ปู่เอย ย่าเอย หรือเมื่อมีใครจะบวช ก็จะต้องนำผ้าไตรจีวร ไปให้ปู่เอย ย่าเอย อนุโมทนาด้วย เป็นต้น

การผสมกลมกลืนกันในระบบความเชื่อในแนวที่กล่าวมาแล้วนี้ นับว่าเป็นปัจจัยหนึ่งที่ยังสามารถรักษาให้พิธีกรรมและความเชื่อนี้ยังคงอยู่ได้ และนับว่าเป็นการปรับตัวในอีกรูปแบบหนึ่งของความเชื่อปู่เอย ย่าเอย ในหลวงพระบาง

อีกเหตุผลหนึ่งของความอยู่รอดของพิธีกรรมและความเชื่อปู่เยอย่าเยอ คือการได้รับความอุปถัมภ์จากสถาบันกษัตริย์ ผีปู่เยอ ย่าเยอ ได้รับการอุปถัมภ์จากกษัตริย์ในฐานะที่เป็นผีบรรพบุรุษ และผีอารักษ์ตามตำนานการเล่าขานในประวัติศาสตร์ กษัตริย์จะมีส่วนร่วมในการจัดพิธีกรรมเลี้ยงผีตามฮีต 12 คอง 14 ที่กษัตริย์พึงปฏิบัติ โดยทางพระราชวังจะรับผิดชอบค่าใช้จ่ายทั้งหมดในการจัดพิธีกรรม แล้วให้ผู้ประกอบพิธีกรรม ซึ่งเรียกว่าพวก “ไทหอ” เป็นผู้จัดพิธีกรรม และดูแลรักษาพิธีกรรมและความเชื่อนี้ พวกไทหอส่วนใหญ่ก็คือชาวบ้านหมู่บ้านอาไฟ อาฮาม รวมทั้งพวกไทหอนี้จะได้รับสิทธิในการไม่ต้องเสียภาษี และยกเว้นการเป็นทหาร เพราะถือว่ามีหน้าที่ทางพิธีกรรมของพระราชวัง

พิธีกรรมเกี่ยวกับปู่เยอ ย่าเยอ สมัยการปกครองระบอบกษัตริย์ในรอบปีจัดขึ้น 3 ครั้ง คืองานบุญปีใหม่ หรือบุญเดือน 5 , งานเลี้ยงผีปู่เยอ ย่าเยอในเดือน 6 และงานบุญเดือน 12 แต่เมื่อสิ้นสุดระบบกษัตริย์ก็เหลือเพียงงานบุญเดือน 5 กับงานเลี้ยงผีในเดือน 6 เท่านั้น

ในงานบุญเดือน 5 หรืองานสงกรานต์ปีใหม่ลาว จะมีการนำปู่เยอ ย่าเยอ สืบกับสิ่งขรร ออกมาร่วมงานบุญ เพื่อพื่อนอวยชัยให้พรแก่ประชาชน งานบุญนี้ถูกจัดใหญ่ระดับเมือง ความหมายของปู่เยอ ย่าเยอในงานบุญนี้จะเป็นผีบรรพบุรุษและผีอารักษ์ของเมืองหลวงพระบาง และเป็นความหมายของผีที่ศักดิ์สิทธิ์ มีพลังอำนาจบันดาลความอุดมสมบูรณ์และปกป้องรักษาเมือง และผู้คนให้อยู่เย็นเป็นสุข

ส่วนในงานบุญเดือน 6 ซึ่งเป็นงานบุญเลี้ยงผีปู่เยอ ย่าเยอประจำปี กลับลดระดับความสำคัญลงเป็นเพียงเรื่องของสองหมู่บ้าน คือ บ้านอาไฟ อาฮามเท่านั้น ชาวบ้านทั้งสองหมู่บ้านส่วนใหญ่ก็คือเครือญาติเกี่ยวดองกัน ในยุคเจ้ามหาชีวิตพวกเขารับหน้าที่ดูแลรักษาพิธีกรรมและความเชื่อปู่เยอ ย่าเยอ เพราะเป็นสองหมู่บ้านที่อยู่ในพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์อันเป็นที่ตั้งหอผีปู่เยอ ย่าเยอ ความผูกพันในเวลาอันยาวนานทำให้ชาวบ้านเชื่อว่าตัวเองเป็นลูกหลานของปู่ย่า และปู่ย่าเป็นสมบัติที่มีค่าของชุมชน จึงจัดพิธีกรรมเลี้ยงผีในเดือน 6 ขึ้นเป็นประจำทุกปี พิธีกรรมนี้จัดขึ้น 3 วัน ในอดีตมีการขุดตาแหลว คนในห้ามออก คนนอกห้ามเข้า แสดงให้เห็นถึงการนิยามตัวเองของสมาชิกในชุมชนว่าตัวเองสังกัดชุมชนไหน และแตกต่างจากคนอื่นอย่างไร เพราะฉะนั้นในอดีตงานเลี้ยงผีจึงเป็นเรื่องส่วนตัวของชุมชนทั้งสองนี้เท่านั้น

นอกจากชาวบ้านจะใช้ปู่เยอ ย่าเยอในการนิยามความเป็นตัวเองและชุมชนของตัวเองได้แล้ว ชาวบ้านยังใช้ปู่ย่านี้เป็นเครื่องนิยามความเป็นชาติพันธุ์ได้อีกด้วย คือ จากตำนานปู่เยอ ย่าเยอ เป็นข้าราชการบริพารของขุนบรม ดังนั้นปู่เยอ ย่าเยอจึงเป็นลาวกลุ่ม เป็นชนชั้นที่ครองอำนาจและมืบทบาทมากที่สุดในลาว การนิยามชาติพันธุ์นี้ส่งผลต่อปฏิสัมพันธ์ระหว่างผีปู่เยอ ย่าเยอ กับพระในวัดอาฮามที่ส่วนใหญ่เป็นกลุ่มลาวเทิง ถึงแม้ทั้งหอผีและวัดอยู่ในพื้นที่เดียวกัน แต่ทั้งสองก็มักที่

จะไม่ยุ่งเกี่ยวกับกัน คือ ไม่ยุ่งเกี่ยวกับเพราะพุทธกับผีขัดกันเรื่องหลักคำสอนแล้ว ยังไม่ยุ่งเกี่ยวกับทางชาติพันธุ์อีกด้วย ผู้ประกอบพิธีกรรมอธิบายว่าปู่เยอ ย่าเยอ เป็นลาวลุ่ม ลุ่มครองแต่คนลาวลุ่ม พวกลาวเทิง ลาวสูงเขาไม่เชื่อถืออยู่แล้ว เขามีผีเป็นของตัวเอง และในการประกอบพิธีกรรมที่ต้องมีความสัมพันธ์กับพุทธ ผู้ประกอบพิธีมักจะนิมนต์พระจากวัดวิบูลซึ่งเป็นวัดใกล้เคียงนั้นมาแทน และนอกจากพระในวัดอาฮามซึ่งเป็นลาวเทิงจะไม่เคารพนับถือปู่เยอ ย่าเยอแล้ว บางครั้งยังเกิดการแข่งขันตองvisaทางไสยศาสตร์กันขึ้นเพื่อทดสอบว่าใครเก่งกว่านั้นเสียอีก

ถึงแม้ว่าความเชื่อผีปู่เยอย่าเยอจะมีการจัดพิธีกรรมใหญ่แค่เพียง 2 ครั้งในรอบปี แต่ในการดำเนินชีวิตประจำวันของชาวบ้านที่ศรัทธาในความเชื่อนี้ พิธีกรรมและความเชื่อปู่เยอย่าเยอยังเป็นพลังที่สร้างขวัญ ที่พึ่งทางใจในการดำเนินชีวิต และเป็นพลังที่สามารถควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในชุมชนได้ ทั้งนี้เป็นการอ้างถึงพลังอำนาจในการลงโทษของปู่เยอย่าเยอ ต่อผู้ที่ประพฤติดัวไม่ดี เช่น ลักขโมย ประพฤติผิดทางเพศ เล่นการพนัน ดินยาเสพติด ฯลฯ ว่าสามารถทำให้ผู้ที่ทำผิดนั้นถึงขั้นวิกลจริตหรือตายได้ ซึ่งทำให้สมาชิกของชุมชนเกิดความกลัวและไม่กล้าประพฤติดูผิดหรือสร้างความเดือดร้อนให้แก่คนอื่น

รวมทั้งพิธีกรรมและความเชื่อปู่เยอ ย่าเยอ เป็นเวทีของการเข้ามามีส่วนร่วมในพื้นที่สังคมของสมาชิกในชุมชน ทุกเพศ ทุกวัย โดยเฉพาะหมู่บ้านที่เป็นศรัทธาหลัก อันได้แก่หมู่บ้านอาไผ และหมู่บ้านอาฮาม ดังนั้นพิธีกรรมและความเชื่อนี้จึงเป็นแกนความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของชุมชนในระดับต่างๆ และสร้างจิตสำนึกทางความสัมพันธ์ระหว่างสมาชิกของชุมชนกับตัวชุมชนเอง

ในกลุ่มเด็กและวัยรุ่นโดยเฉพาะเพศชาย ที่เป็นแรงงานสำคัญในการฟ่อนหุ่นปู่เยอ ย่าเยอ ถึงขร ของงานบุญเดือน 5 และการประกอบพิธีกรรมเลี้ยงผีปู่เยอย่าเยอ อันเป็นสมบัติของหมู่บ้านตัวเองนี้ พิธีกรรมจะเป็นเวทีช่วยปลูกฝังจิตสำนึก และความตระหนักในการเป็นชุมชนให้กับเขาเหล่านั้นตั้งแต่อายุน้อยๆ เพื่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่แนบแน่นระหว่างกัน สร้างความสามัคคี ต่อกัน ต่อกันที่ดี รู้จักการทำงานร่วมกัน ยอมรับและรับรู้ความสามารถของคนอื่นๆ มีความรับผิดชอบ และรู้จักการทำประโยชน์เพื่อส่วนรวม เพราะเด็กเหล่านี้จะต้องเป็นผู้ที่สืบสานความเป็นชุมชนที่เข้มแข็งต่อไป การปลูกฝังคุณค่าของชุมชนเหล่านี้สื่อผ่านโดยใช้พิธีกรรมเป็นเครื่องมือ

พิธีกรรมและความเชื่อเกี่ยวกับผีบรรพบุรุษ ยังเป็นการคอกย้ำในอำนาจของระบบอาวุโสในกลุ่ม ผู้อาวุโสมีสิทธิและอำนาจในการตัดสินใจและควบคุมกฎระเบียบ ส่งผลถึงความสามารถควบคุมพฤติกรรมของสมาชิกในชุมชน รวมทั้งกลุ่มผู้อาวุโสยังเป็นผู้ที่ถ่ายทอดความเป็นชุมชนในด้านต่างๆ ให้กับสมาชิก เป็นที่ปรึกษาของชุมชนในการประกอบกิจกรรมส่วนรวมต่างๆ

โดยเฉพาะบุคคลที่เป็นผู้ประกอบพิธีกรรม หรือที่เรียกกันว่า “ขวัญเจ้า” การเป็นผู้นำทางด้านพิธีกรรมและความเชื่อของชุมชน ส่งผลให้ขวัญเจ้าเป็นผู้หนึ่งที่มีความชอบธรรมในการปก

ครองชุมชน เพราะพิธีกรรมและความเชื่อของชุมชนมีนัยยะของหลักประเพณีปฏิบัติ หรือกฎเกณฑ์ทางจารีตสังคมที่สมาชิกในชุมชนจะต้องรับรู้และปฏิบัติตาม เพื่อความเป็นปรกติสุขของชุมชน ซึ่งขวัญจำที่ เป็นผู้ควบคุมพิธีกรรมและความเชื่อ จึงอยู่ในฐานะที่ต้องควบคุมหลักปฏิบัติเหล่านี้ไปด้วยในตัว ทำให้ขวัญจำได้รับการยกย่องนับถือให้เป็นผู้นำของชุมชน เป็นผู้ที่สามารถระดมแรงงาน ระดมทุน และชี้นำสมาชิกในชุมชนได้

แต่ในปัจจุบันพิธีกรรมและความเชื่อของชุมชนเปลี่ยนความหมายจากนัยยะของชุมชนไปเป็นเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ของปัจเจกบุคคล, โชคลาง, ของขลัง และไม่ได้มีผลต่ออำนาจการปกครองชุมชนมากนัก เพราะมีระบบการปกครองรูปแบบใหม่เข้ามาโดยภาครัฐ มีหน่วยจัดตั้งที่รัฐเป็นผู้เลือกเข้ามาเป็นผู้ปกครอง และมีคณะกรรมการหมู่บ้านที่รับผิดชอบงานบริหารด้านต่างๆ เข้ามาทำหน้าที่แทน ดังนั้นขวัญจำจึงลดบทบาททางอำนาจการปกครองชุมชนลง คงเหลือแต่เป็นผู้ที่ควบคุมดูแลการจัดพิธีกรรมเท่านั้น

อีกมุมมองหนึ่งที่เป็นด้านตรงข้ามของมิติความสัมพันธ์อันดีกันระหว่างสมาชิกในชุมชน คือ พิธีกรรมและความเชื่อยังสะท้อนให้เห็นถึงการต่อรอง ขัดแย้ง การปรับตัว การแสวงหาทางออกของสมาชิกในชุมชน เช่น

การเลือกนำเค็ก้วยรุ่นมาเซ็ดหุ่นปู่เยอย่าเยอ ถึงขร ในมุมมองนี้อาจเห็นความสัมพันธ์อันดีระหว่างสมาชิกกลุ่มเดียวกัน และความตระหนักในความเป็นชุมชน แต่การเลือกเฟ้นผู้เล่นที่จะมาเป็นตัวจริง เป็นภาพสะท้อนการแข่งขัน เพราะการเป็นตัวจริงย่อมมีเกียรติ มีหน้ามีตา มีความภาคภูมิใจ และได้รับการยอมรับมากกว่าเป็นตัวสำรอง หรือ การเป็นผู้เซ็ดหุ่นตัวสำรองก็ย่อมดีกว่าเป็นทหารองครักษ์ธรรมดาๆ และอีกปัจจัยหนึ่งที่สำคัญคือ เงินค่าตอบแทนในการเซ็ดหุ่น ถึงแม้จะไม่ใช่อัตราที่มากมาย เป็นเพียงแค่น้ำใจที่ ขวัญจำ จัดแบ่งออกมาให้ แต่ผู้เซ็ดหุ่นตัวจริงก็มักจะได้มากกว่าผู้เซ็ดตัวสำรอง แต่การแข่งขันครั้งนี้ไม่ได้แสดงออกมาทางใช้กำลังแย่งชิง แต่ใช้ความสามารถในการเซ็ดหุ่นที่มีมากกว่าเป็นเครื่องวัด ซึ่งสามารถปรับเปลี่ยนไปตามกาลเวลา ผู้ที่ยังเล่นไม่เก่งในตอนนี้ ก็ซ้อมฝีมือต่อไป แล้วคาดหวังว่างานบุญครั้งหน้าคงจะเป็นโอกาสของตัวเองบ้าง

หรือแม้แต่ในระดับของผู้ประกอบพิธีกรรมเองที่มีภาพความขัดแย้งที่แอบแฝงมากับความสัมพันธ์อันดีด้วยเช่นกัน เช่น บางครั้งผู้ช่วยขวัญจำจะบ่นถึงความเหน็ดเหนื่อยในการเตรียมงาน และการประกอบพิธีกรรม เพราะตัวเองเป็นผู้ที่จัดการทุกอย่าง โดยที่เมื่องานพร้อมแล้ว ขวัญจำถึงจะมาประกอบพิธีกรรม บางครั้งเกิดขาดคอกบพร่องอะไร ก็มักจะเรียกให้ผู้ช่วยคนนี้จัดหาให้ อย่างเร็วพลัน จนผู้ช่วย กล่าวว่า ที่จริงแล้วตัวเขาเองน่าจะเป็นขวัญจำ เพราะเขาต้องทำทุกอย่าง ไร้รายละเอียดขึ้นตอนดีกว่าขวัญจำ และเป็นผู้ที่ประกอบพิธีกรรมมากกว่าขวัญจำเสียอีก

นอกจากพิธีกรรมและความเชื่อปู่เฒ่าเฒ่า จะเป็นพื้นที่แสดงความสัมพันธ์ของสมาชิกทั้งหลายในหมู่บ้านแล้ว พิธีกรรมและความเชื่อนี้ยังสะท้อนความสัมพันธ์ระหว่างหมู่บ้านนี้กับหมู่บ้านอื่นๆ ในเมืองหลวงพระบางด้วย โดยเฉพาะในช่วงของขบวนแห่สงกรานต์ในงานบุญเดือน 5 ของหลวงพระบาง ที่ในขบวนจะเป็นการเข้ามามีส่วนร่วมของแต่ละหมู่บ้าน ซึ่งทางหมู่บ้านอาไฟอาสามจะเป็นขบวนแห่ปู่เฒ่าเฒ่า หรือในงานบุญต่างๆ ของเมืองหลวงพระบางที่ชาวบ้านของสองหมู่บ้านนี้มีส่วนร่วม ซึ่งจะนำไปสู่ปู่เฒ่าเฒ่าเป็นสัญลักษณ์ของความเป็นหมู่บ้านตัวเอง

ปี ค.ศ. 1975 ถาวเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบกษัตริย์มาเป็นระบอบสังคมนิยมที่เน้นเรื่องการพัฒนาวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี การพัฒนาการผลิต และการพัฒนาวัฒนธรรมแผนใหม่ จุดนี้พิธีกรรมและความเชื่อปู่เฒ่าเฒ่าจากที่เคยถูกกดขี่จากพุทธศาสนา กลับต้องมาถูกกดขี่จากลัทธิการปกครองเพิ่มขึ้นอีก การปกครองระบอบสังคมนิยมต้องการที่จะสร้างคนลาวแบบใหม่ คือคนที่มีอุดมการณ์ตามลัทธิสังคมนิยม จึงได้มีการส่งข้าราชการ และคนที่ผูกพันกับการปกครองรูปแบบกษัตริย์ไปสัมมนา ในช่วงนี้พิธีกรรมและความเชื่อปู่เฒ่าเฒ่า ถูกลดขนาดลงอย่างมาก ขวัญจำผู้ประกอบพิธีกรรมถูกส่งตัวไปสัมมนาด้วยเช่นกัน รวมทั้งพิธีกรรมต่างๆ ในฮิดสิบสอง กองสิบสี่ต่างลดขนาด หรือหยุดจัดกันไปตามๆ กัน

การปกครองรูปแบบสังคมนิยมแบบเคร่งครัด พอจุดหนึ่งแล้วนโยบายของรัฐก็กลับเป็น การสร้างความกดดันในการดำเนินชีวิตให้กับประชาชน มีการต่อต้านในรูปแบบต่างๆ มากมายจากประชาชน รัฐจึงต้องริบเร่งในการเสาะหาทางออกเพื่อลดความตึงเครียดนี้ และทางออกหนึ่งก็คือการรื้อฟื้นพิธีกรรมท้องถิ่นเดิมกลับมาอีกครั้ง เพื่อเป็นการลดความตึงเครียด ในปี ค.ศ. 1980 รัฐขอให้จัดงานบุญเดือน หรือบุญสงกรานต์อย่างเต็มรูปแบบขึ้นมาอีกครั้งที่หลวงพระบาง งานบุญครั้งนี้เป็นจุดเปลี่ยนของความหมายปู่เฒ่าเฒ่าอีกครั้ง เมื่อสัญลักษณ์อย่างหนึ่งที่เป็นสื่อกลางในการสืบสานพิธีกรรมและงานบุญปีใหม่ของหลวงพระบางคือ “พระบาง” พระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองหลวงพระบาง ซึ่งได้มีการอัญเชิญออกมาให้ประชาชนได้สรงน้ำและบูชาสักการะเพื่อเป็นสิริมงคลต่อตัวเองและครอบครัว แต่หลังจากการปฏิวัติ แล้วย้ายศูนย์กลางการปกครองไปอยู่ที่เวียงจันทน์ ชาวหลวงพระบางส่วนหนึ่งเชื่อกันว่า “พระบาง” พระพุทธรูปคู่บ้านคู่เมืองนั้น ได้ถูกย้ายลงไปเก็บอยู่ที่ลับในเวียงจันทน์แล้ว และพระบางที่อยู่ในหลวงพระบางองค์ปัจจุบันนี้เป็นองค์ที่จำลองขึ้นมาใหม่ภายหลัง

ดังนั้นสัญลักษณ์ที่เป็นศูนย์กลางในการสืบสานงานบุญเดือน 5 จึงได้เปลี่ยนแปลงไปจากเดิมที่เป็นพระบาง กลับมาเป็น “เทวดาหลวง” หรือ ปู่เฒ่าเฒ่า ซึ่งเชื่อกันว่าเป็นผิบรรพบุรุษและผิอารักษ์เมืองที่สำคัญของหลวงพระบาง ทั้งยังเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงเอกลักษณ์ความเป็นท้องถิ่นหลวงพระบางได้อย่างชัดเจน และที่สำคัญเป็นผีที่มีตัวตน สัมผัสได้และเป็นของหลวงพระ

บางแท้ๆ มาตั้งแต่อดีต ปู่เยอ ย่าเยอ จึงมีบทบาทมากในงานบุญเดือน 5 ในฐานะผิบรรพบุรุษ และผิอารักษ์ของเมืองหลวงพระบาง มีการทำพิธีกรรม และฟ้อนร่วมขบวนไปตามสถานที่ต่างๆ (Ing – Britt Trankell, 2542 : 192)

จุดเปลี่ยนสำคัญอีกจุดหนึ่งในการรื้อฟื้นพิธีกรรมและความเชื่อดั้งเดิมขึ้นมาใหม่ คือช่วงปี ค.ศ. 1986 รัฐบาลพยายามแก้ปัญหาอันเกิดจากการพัฒนาประเทศในแนวทางของตัวเอง ด้วยการปรับเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจของคนมาใช้ระบบทุนนิยมเสรีแทนระบบนารวม ซึ่งเป็นนโยบาย “กลไกเศรษฐกิจใหม่ หรือ จินตนาการใหม่” (New Economic Mechanism -NEM) ของแผนพัฒนาเศรษฐกิจห้าปีฉบับที่สอง ค.ศ.1986–1990 ลาวเริ่มเปิดประเทศมากขึ้นหลังจากแผนพัฒนาเศรษฐกิจห้าปีฉบับที่สอง และเริ่มเล็งเห็นช่องทางหนึ่งที่จะสร้างรายได้เข้าประเทศได้ดี และเร็วที่สุดคือ การส่งเสริมอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวในประเทศ เพราะลาวเป็นประเทศที่มีสภาพธรรมชาติ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ศิลปะ ทั้งงดงามและมีคุณค่า เป็นจุดดึงดูดของนักท่องเที่ยวอย่างมาก โดยในแผนพัฒนาเศรษฐกิจห้าปี ฉบับที่สี่ ค.ศ.1996–2000 เน้นเรื่องการท่องเที่ยวมากขึ้น มีการแบ่งพื้นที่ในการพัฒนาให้เหมาะสมกับจุดเด่นของแต่ละเขต โดยที่เขตภาคเหนือของประเทศได้กำหนดให้หลวงพระบางเป็นพื้นที่หลักในด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว จากจุดนี้มีส่วนผลักดันให้เมืองหลวงพระบางเข้าสู่การเป็นเมืองมรดกโลก จนกระทั่งในเดือนกุมภาพันธ์ ค.ศ.1998 หลวงพระบางก็ได้รับสถานภาพเป็นเมืองมรดกโลกอย่างเป็นทางการ

เมื่อเมืองหลวงพระบางเป็นมรดกโลกทางด้านวัฒนธรรม งานบุญ พิธีกรรมและความเชื่อต่างๆ ของหลวงพระบางจึงเป็นส่วนหนึ่งของความเป็นมรดกโลกไปด้วย และความเป็นมรดกโลกก็ชักพาให้เมืองหลวงพระบางเข้าสู่ตลาดการท่องเที่ยวอย่างเต็มตัว มีการประชาสัมพันธ์ โฆษณาว่าหลวงพระบางเป็นเมืองแห่งความโรแมนติก และเป็นเมืองที่มีตำนาน มีพิธีกรรมและความเชื่อที่เป็นเอกลักษณ์ของท้องถิ่น

งานพิธีกรรม และงานบุญตามเทศกาลดั้งเดิมถูกรื้อฟื้นขึ้นมาอีกครั้ง และมีการประดิษฐ์สร้างใหม่ให้เหมาะสมกับความต้องการของตลาดการท่องเที่ยวร่วมสมัย ซึ่งสิ่งที่ตลาดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม และนักท่องเที่ยวในกลุ่มเป้าหมายประเภทนี้ต้องการก็คือ ความจริงแท้ที่แสดงความเป็นรากเหง้าพื้นฐานของความเป็นเมืองหลวงพระบาง ดังนั้นนอกจากสถาปัตยกรรมที่มีศิลปะแบบล้านช้างแล้ว พิธีกรรมและความเชื่อดั้งเดิมของพื้นที่ จึงกลายเป็นสินค้าอีกชนิดหนึ่งที่ดึงดูดความสนใจของนักท่องเที่ยวได้เป็นอย่างดี

ความหมายหนึ่งที่เปลี่ยนแปลงไปคือ พิธีกรรมของชุมชน ปรกติจะมีบทบาทและหน้าที่ที่สนองตอบต่อชุมชนของตัวเอง แต่การรื้อฟื้นขึ้นมาใหม่ กลับเป็นการจัดพิธีกรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณีต่างๆ ให้มีความน่าสนใจต่อนักท่องเที่ยวด้วย เพราะรัฐเริ่มตระหนักว่าศิลปวัฒนธรรม

ของเมืองเหล่านี้เป็นสิ่งที่ขายได้ในตลาดการท่องเที่ยว เป็นแรงดึงดูดให้นักท่องเที่ยวเข้ามาในประเทศ แล้วนำรายได้เข้ามาในระบบเศรษฐกิจ

ด้านการสร้างรัฐชาติก็เป็นประเด็นหนึ่งที่ส่งผลกระทบต่อพิธีกรรมและความเชื่อปู่เยอ ย่าเยอ สปป.ลาว เป็นประเทศหนึ่งที่มีกระบวนการสร้างรัฐชาติเกิดขึ้นมา หลังปี ค.ศ. 1975 ลาว เปลี่ยนแปลงการปกครองมาเป็นระบอบสังคมนิยม เปลี่ยนชื่อประเทศใหม่เป็นสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว (สปป.ลาว) แล้วเริ่มนับหนึ่งใหม่ในการปกครองตัวเอง การสร้างความเป็นตัวของตัวเองจึงเป็นแนวทางพื้นฐานที่ไม่สามารถละเลยได้ ดังนั้นลาวจึงมีความพยายามอย่างมากในการที่จะหาอัตลักษณ์ที่แสดงความเป็นลาวอย่างแท้จริงให้กับประเทศของตัวเอง

สัญลักษณ์อย่างหนึ่งที่ สปป.ลาว หยิบมาเป็นสัญลักษณ์ที่จินตนาการถึงความเป็นชาตินาว ก็คือ อนุสาวรีย์ท่านไกสอน พมวิหาร ซึ่งได้สร้างไว้ในทุกๆ แขวงของประเทศ ด้วยต้องการให้ประชาชนตระหนักถึงความกล้าหาญ ความเสียสละ การปลดแอกจากระบบศักดินา และอาณานิคม โดยให้ท่านไกสอน ซึ่งเป็นวีรบุรุษในประวัติศาสตร์การเมืองเป็นสัญลักษณ์ที่สื่อความหมายนั้นออกมา

แต่ภาพของรัฐชาตินาวที่เป็นรัฐที่มีอิสระ มีการปกครอง และอำนาจอธิปไตยบนดินแดนที่ชัดเจนของตัวเอง ยังเป็นภาพที่คล้ายคลึงกับประเทศอื่นๆ ที่ให้ความหมายทางอุดมการณ์ของประเทศในหลักการเดียวกัน ดังนั้น สปป.ลาวจึงต้องเพิ่มอัตลักษณ์ของตัวเองขึ้นอีก เพื่อแสดงความเป็นตัวเองได้ชัดเจนที่สุด และสิ่งที่ สปป.ลาว เพิ่มเข้าไปอีกนอกจากการเป็นประเทศที่มีเอกราชทางการเมือง ก็คือ ประเทศที่อุดมไปด้วยศิลปวัฒนธรรมที่มีคุณค่า และรัฐชาติตั้งอยู่บนความหลากหลายทางชนชาติอย่างไม่มีปัญหา

ความต้องการให้ประเทศของตัวเองมีความหมายทางด้านความอุดมสมบูรณ์ทางศิลปวัฒนธรรม จึงมีการเลือกสัญลักษณ์ เพื่อนำออกมาเป็นสื่อกลางในการจินตนาการถึงความทรงคุณค่าทางศิลปวัฒนธรรมของประเทศ และต้องเป็นสัญลักษณ์ที่เป็นของลาวเท่านั้น ไม่ซ้ำซ้อนกับที่อื่นๆ ซึ่งก็คือภาพของวัดวาอารามในเมืองหลวงพระบาง พระราชวัง แล้วก็ปู่เยอ ย่าเยอ อันเป็นพิธีกรรมและความเชื่อที่เป็นของดั้งเดิมในสังคมลาวเท่านั้น

รวมทั้งหลวงพระบางเป็นเมืองมรดกโลก ปู่เยอ ย่าเยอ ถูกเลือกให้เป็นสัญลักษณ์หนึ่งในการอธิบายความเป็นเมืองมรดกโลก และเป็นประเทศที่วัฒนธรรมอันทรงคุณค่าของลาว โดยภาพของปู่เยอ ย่าเยอ ได้ปรากฏในสื่อสารมวลชนทุกรูปแบบที่ต้องการนำเสนอเรื่องราวต่างๆ เกี่ยวกับประเทศลาว ในฐานะความหมายที่ว่า ปู่เยอ ย่าเยอ เป็นบรรพบุรุษของชาติ

จากพิธีกรรมและความเชื่อที่ถูกเบียดขับ กีดกันให้ออกจากสังคมในฐานะความเชื่อเกี่ยวกับสิ่งมหาย ล้าสมัย ไร้สาระ ปู่เยอ ย่าเยอ กลับถูกหยิบยกให้เข้ามาเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงความ

เป็นประเทศลาว และให้ความหมายถึงขั้นที่เป็นคิบรรพบุรุษของชาติ ถึงแม้ว่าความจริงแล้วปู่เยอ ย่าเยอจะเป็นเพียงผีในหลวงพระบางเท่านั้น แต่ตอนนี้ลาวเป็นเมืองท่องเที่ยวที่สร้างรายได้ให้แก่รัฐมากกว่าเมืองอื่นๆ การให้ความหมายปู่เยอ ย่าเยอเป็นบรรพบุรุษของชาติ ก็เพื่อสร้างความจริงแท้ และความแปลกประหลาดให้เป็นที่สนใจของนักท่องเที่ยวที่จะมาหลวงพระบางนั่นเอง

เพราะฉะนั้น จะเห็นได้ว่ารัฐได้ดึงเอาปู่เยอ ย่าเยอ เข้ามาร่วมในกระบวนการสร้างรัฐชาติ รวมทั้งกระบวนการพัฒนาเศรษฐกิจของชาติด้านการส่งเสริมการท่องเที่ยว การดึงเอาปู่เยอ ย่าเยอ เข้ามานี้เป็นการดึงเอามาเฉพาะรูปแบบภายนอกที่เป็นตัวหุ่น ปู่เยอ ย่าเยอ และสิ่งขร ส่วนเนื้อหาภายใน เรื่องของความหมายในระบบความเชื่อผี เรื่องของความศักดิ์สิทธิ์ เรื่องของนัยยะทางชุมชน ทางรัฐก็ไม่ได้ดึงมาพร้อมกันด้วย แล้วยังกีดกัน เบียดขับ และจำกัดวงให้เล็กลง ดังนั้นภาพที่แท้จริงของปู่เยอ ย่าเยอ ที่ถูกนำออกมาเสนอในบริบทของรัฐชาติทางวัฒนธรรมนี้ จึงเป็นสัญลักษณ์ที่สื่อถึงความเป็นเมืองหลวงพระบาง หรือสื่อถึงประเทศลาวมากกว่า ที่จะให้ภาพว่าเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ในระบบความเชื่อของชุมชน

การดึงออกมาของรัฐในรูปแบบนี้ทำให้ความหมายของปู่เยอ ย่าเยอ เปลี่ยนแปลงไป คนภายนอกเริ่มมองว่าปู่เยอ ย่าเยอ เป็นสัญลักษณ์ของเมืองลาวเท่านั้น หากได้มีความเข้าใจถึงความหมายเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ไม่ จึงเป็นความหมายที่ทำให้ความศักดิ์สิทธิ์ของปู่เยอ ย่าเยอ ลดลง และเป็นสัญลักษณ์ธรรมดาในชีวิตประจำวันมากขึ้น ทำให้ผู้ประกอบการและผู้ศรัทธาเกิดความกังวลใจ และต่างช่วยกันรักษาและฟื้นฟูความหมายเรื่องของความศักดิ์สิทธิ์ขึ้นมา โดยใช้การอ้างตำนานวีรกรรมของปู่เยอ ย่าเยอ และเล่าถึงผลของการลบหลู่ดูหมิ่นที่ต้องมีอันเป็นไปเสมอๆ

และเมื่อบริบทการพัฒนาประเทศของลาวได้ปรับเปลี่ยนไปตามกระแสโลกสมัยใหม่ โดยเฉพาะในเรื่องของการเปลี่ยนระบบเศรษฐกิจของประเทศเป็นระบบทุนนิยมเสรี และการส่งเสริมการท่องเที่ยวมีส่วนผลักดันให้เกิดแนววัฒนธรรมต่างๆ ของตัวเองออกมาขายเป็นสินค้าชนิดหนึ่ง ดังนั้น ปู่เยอ ย่าเยอ จากการที่ถูกให้ความหมายว่าเป็นคิบรรพบุรุษของชาติ ก็กลายมาเป็นสินค้าวัฒนธรรมในตลาด

แล้วเมื่อปู่เยอ ย่าเยอ เป็นสิ่งที่เรียกความสนใจ และดึงดูดใจแก่นักท่องเที่ยวในฐานะสิ่งจริงแท้ชนิดหนึ่งในหลวงพระบาง จึงเป็นช่องทางให้นักธุรกิจขายของที่ระลึก ผลิตตุ๊กตาปู่เยอ ย่าเยอ สิ่งขร ออกขาย ซึ่งทางหน่วยงานวัฒนธรรมของแขวงก็ให้การสนับสนุนในการผลิตขาย เพื่อเป็นการสร้างรายได้ให้แก่ครัวเรือน และไม่คิดว่าเป็นการละเมิดหรือลบหลู่อำนาจผี เพราะทุกคนที่ผลิตขายก็จะบอกแก่ผู้ซื้อว่าหุ่นตัวนี้คือคิบรรพบุรุษ จะคุ้มเข้มก็เพียงแต่ผู้ผลิตจะต้องผลิตมาให้เหมือนกับของจริงมากที่สุด ห้ามคัดแปลงให้ผิดไปจากเดิม ดังนั้นในปัจจุบันตามร้านขายสินค้าที่ระลึกของเมืองหลวงพระบาง จะพบเห็นว่ามีกรขายตุ๊กตาปู่เยอ ย่าเยอ สิ่งขร กันเกือบทุกร้าน

ทางด้านนักท่องเที่ยวที่ซื้อตุ๊กตาปูเยอ ย่าเยอ กลับไป ก็มีหลายระดับ บางคนก็รู้ว่าปูเยอ ย่าเยอเป็นผิบรรพบุรุษ และผิอารักษ์เมืองหลวงพระบาง มีความสำคัญต่อชาวเมืองและโครงสร้างสังคมในอดีตอย่างไร บางคนรู้เพียงว่าเป็นผิประจำเมืองหลวงพระบางเท่านั้น โดยไม่มีความหมายที่แท้จริง แต่บางกลุ่มไม่รู้รู้อะไรเลย ที่ซื้อเพราะว่าเป็นตุ๊กตาที่มีความแปลกประหลาด แตกต่างจากเมืองท่องเที่ยวอื่นๆ หรือซื้อเพราะเป็นเครื่องระลึกถึงว่าครั้งหนึ่งเคยมาเมืองหลวงพระบางแล้ว

ทางด้านผู้ผลิตและผู้ค้าต่างให้ความหมายของตุ๊กตาปูเยอ ย่าเยอ ว่าเป็นสัญลักษณ์ของเมืองหลวงพระบาง บางคนอาจจะอธิบายมากกว่านั้นว่าเป็นผิบรรพบุรุษ หรือผิอารักษ์เมือง หรือบางคนอาจจะเล่าตำนานปูเยอ ย่าเยอให้ผู้ซื้อฟังด้วยว่ามีความเป็นมาอย่างไร แต่ถ้าถามเรื่องของความศักดิ์สิทธิ์ต่างตอบเป็นเสียงเดียวกันว่าตุ๊กตาเหล่านี้ไม่ได้มีความศักดิ์สิทธิ์อะไร ของที่ศักดิ์สิทธิ์เป็นของจริงที่เก็บไว้ในห่อผิ จะออกมาเฉพาะบุญเดือน 5 เท่านั้น ตุ๊กตาเหล่านี้เป็นเพียงของที่จำลองขึ้นมาเพื่อเป็นที่ระลึก นักท่องเที่ยวก็มักซื้อไปเป็นของที่ระลึก น้อยคนนักที่จะซื้อไปบูชากราบไหว้

กรณีการแกะสลักตุ๊กตา แล้วนำมาขายเป็นการหลอกลวงหมิ่นอำนาจความศักดิ์สิทธิ์หรือไม่ นั้น ก็ยังเป็นเรื่องที่สับสนในกระบวนการคิดของผู้ผลิตและผู้ขาย บางครั้งผู้ผลิตและผู้ขายก็เกิดความรู้สึกกลัว แต่ก็คิดว่าเราจำลองให้เหมือนกับของจริงมากที่สุด ไม่ได้คิดแปลง จึงไม่ได้เป็นการดูหมิ่นอะไรมากนัก ความเชื่อที่ว่าการแกะสลักตุ๊กตาเลียนแบบปูเยอ ย่าเยอ ขึ้นมาแล้วเป็นการดูหมิ่นลบหลู่เป็นความเชื่อของคนสมัยเก่า คนยุคใหม่ไม่น่าจะเชื่อกันอย่างนี้แล้ว แต่ประเด็นสำคัญคือ ตุ๊กตาปูเยอ ย่าเยอ นี้สามารถขายได้ และขายได้ราคาดี ปริมาณมาก อุปสงค์ อุปทานทางเศรษฐกิจอย่างนี้ บางครั้งก็มีน้ำหนักมากกว่าความเชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์

ทางด้านกลุ่มผู้ศรัทธาในพิธีกรรมและความเชื่อปูเยอ ย่าเยอสามารถแบ่งออกได้เป็น 2 กลุ่มใหญ่ คือ กลุ่มผู้ศรัทธาหลัก และกลุ่มผู้ศรัทธาทั่วไป

กลุ่มผู้ศรัทธาหลัก คือ กลุ่มผู้ประกอบพิธีกรรม และชาวบ้านหมู่บ้านอาไผ่ อาสาม ซึ่งเป็นหมู่บ้านที่ดูแลรักษาพิธีกรรมและความเชื่อปูเยอ ย่าเยอ ถึงแม้ว่าความเชื่อเกี่ยวกับผิจะถูกกีดกันและถูกทำลายล้างจากอำนาจการเมืองทางสังคมนิยม , ความทันสมัยในกระแสโลกสมัยใหม่ หรือหลักคำสอนทางพุทธศาสนา แต่ทางผู้ประกอบพิธีกรรม และชาวบ้านอาไผ่ อาสามก็ยังที่จะสืบทอดพิธีกรรมและความเชื่อนี้สืบต่อกันมา

การศรัทธาในความเชื่อ และการปฏิบัติพิธีกรรมเป็นประจำทำให้เกิดความผูกพันอย่างแนบแน่น ปูเยอ ย่าเยอ ในความเชื่อตามตำนานที่ว่าเป็นผิบรรพบุรุษ ทำให้ผู้ประกอบพิธีกรรม และชาวบ้านที่ศรัทธาต่างให้ความหมายว่าปูเยอ ย่าเยอ เป็นผิบรรพบุรุษของตัวเองด้วย ถึงแม้ว่าจะ

ไม่สามารถสืบค้นไปในอดีตว่ามีความสัมพันธ์กันในขั้นนั้นจริงหรือไม่ แต่ก็เชื่อกันว่าตัวเองเป็น
ถูกเป็นหลานของปู่เยอ ย่าเยอ ซึ่งพลังอำนาจศักดิ์สิทธิ์ของผีบรรพบุรุษจะคอยปกป้องรักษาให้ลูก
หลานอยู่เย็นเป็นสุข ปราศจากภัยอันตรายใดๆ ทั้งปวง

กับการที่มีผู้ผลิตและผู้ค้าหุ่่นปู่เยอ ย่าเยอ ทางกลุ่มผู้ศรัทธาก็คิดว่าเป็นเรื่องที่เขาทำได้
เพราะว่าเป็นการอนุญาตของอำนาจรัฐ แต่หุ่่นเหล่านั้นก็ไม่ได้มีความศักดิ์สิทธิ์ตามความหมายของ
พวกเขาแต่อย่างใด หุ่่นปู่เยอ ย่าเยอ สิ่งที่เป็นของจริงนั้น ใครจะมาลบหลู่ดูหมิ่นไม่ได้เด็ดขาด
เพราะเป็นสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่มีพลังอำนาจมาก

แล้วจากการที่ปู่เยอ ย่าเยอ ได้รับเลือกให้เป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งที่แสดงความเป็นเมือง
มรดกโลก ภาพของปู่เยอ ย่าเยอ จึงไปปรากฏในสื่อต่างๆ ที่ต้องการประชาสัมพันธ์เมืองหลวง
พระบาง ไม่ว่าจะเป็นหนังสือแนะนำการท่องเที่ยว สื่อโฆษณาสินค้า รวมทั้งการที่รัฐให้นำหุ่่นออกมา
แสดงโชว์นอกเหนือจากงานพิธีกรรมประจำปี ซึ่งถือว่าการประชาสัมพันธ์เมืองหลวงพระบาง
และประเทศลาว ในกรณีนี้ทางผู้ประกอบพิธีกรรมต่างก็ไม่สามารถที่จะคัดค้านคำสั่งของหน่วย
งานรัฐได้ ต้องนำหุ่่นไปแสดงตามรายการที่รัฐกำหนดมา แต่ก็ต้องรองว่าค่าใช้จ่ายทั้งหมดรัฐจะต้อง
เป็นผู้เสีย รวมทั้งต้องเสียค่าจ้างให้แก่ผู้เชิดหุ่่นทุกคนและเป็นอัตราที่ผู้ประกอบพิธีกรรมเป็นผู้
กำหนดเอง

อีกกลุ่มหนึ่งคือผู้ศรัทธาทั่วไป คือ ผู้ศรัทธาในระดับปัจเจกบุคคลทั่วไป ก็ให้ความหมาย
ของพิธีกรรมและความเชื่อปู่เยอ ย่าเยอ ว่าเป็นพลังอำนาจศักดิ์สิทธิ์ที่สนองตอบต่อการเป็นที่พึง
ทางใจ และสร้างขวัญกำลังใจในการดำเนินชีวิตของตัวเอง ผู้ศรัทธาในระดับนี้คิดว่าปู่เยอ ย่าเยอ
เป็นผีอารักษ์เมืองที่ศักดิ์สิทธิ์ ย่อมคุ้มครองดูแลทุกคนที่กราบไหว้เคารพนับถืออยู่แล้ว ดังนั้นการ
เคารพปฏิบัติของคนในกลุ่มนี้จึงมักกระทำกันได้ด้วยตัวเองในประจำวัน หรือมาเข้าร่วมงานพิธี
กรรมที่ทางผู้ประกอบพิธีกรรมจัดขึ้นประจำปีทีหอยี่ก็แล้วแต่สะดวก

ปัจเจกบุคคลเหล่านั้นล้วนต้องการที่พึ่งทางใจ ท่ามกลางความไม่แน่นอนของการดำเนิน
ชีวิตในระบบการเมือง และระบบเศรษฐกิจในปัจจุบัน ถึงแม้ว่าทุกคนจะยืนยันว่าตัวเองนับถือ
ศาสนาพุทธเป็นหลักอยู่แล้ว แต่พุทธก็ไม่ได้เน้นที่จะสนองตอบความต้องการทางด้านโลกียวิสัยใน
ชีวิตประจำวันของผู้คน ดังนั้นความเชื่อทางผีจึงเป็นพลังอำนาจที่เข้าถึงความต้องการของมนุษย์ใน
ด้านนี้มากที่สุด และเร็วที่สุด จึงทำให้มนุษย์ยังคงรักษาการนับถือผีเอาไว้อยู่ โดยให้ความเชื่อผีนี้
ทำหน้าที่เป็นที่พึ่งทางใจ เพื่อให้เกิดความมั่นใจในการดำเนินชีวิต หรือเป็นการสร้างความหวังใน
การดำเนินชีวิตของมนุษย์ต่อไป และความหมายที่ปัจเจกบุคคลให้กับความเชื่อปู่เยอ ย่าเยอ ทาง
ด้านทฤษฎีพิเศษต่างๆ แบ่งได้เป็นประเด็นหลักๆ คือ ป้องกันผีหรือภูตไสยอื่นๆ, ความปลอดภัยใน
การเดินทาง, การบำบัดรักษาโรค, ธุรกิจดี คำขายร่ำรวย

ความศรัทธาในลักษณะนี้แสดงออกมาในรูปของการบนบานสาธกกล่าวในเรื่องต่างๆ ที่ตอบสนองความต้องการของคน โดยที่อาจจะบนบานด้วยตัวเองก็ได้ หรือให้ขวัญจ้ำเป็นผู้บอกกล่าวในเรื่องที่ตัวเองต้องการขอจากปู่เฒ่า ย่าเฒ่า ในพิธีกรรมเลี้ยงผีประจำปีก็ได้ และเมื่อได้รับผลตามความคาดหวังแล้ว ก็ต้องนำของที่สัญญาไว้มาเป็นเครื่องแก้บน เช่น อาหารคาวหวาน ,เครื่องใช้ไม้สอย ,เครื่องเช่นในการประกอบพิธีกรรม หรือเป็นในรูปแบบเงิน เพื่อเป็นค่าใช้จ่ายต่างๆ ของพิธีกรรมและความเชื่อนี้ การแก้บนส่วนใหญ่ผู้ที่ต้องการจะแก้บนมักจะมากระทำในช่วงวันงานพิธีเลี้ยงผีปู่เฒ่า ย่าเฒ่า ประจำปี คือในเดือน 6 ทาว เพราะถือว่าเป็นการร่วมทำพิธีกรรมเลี้ยงผีควบคู่ไปด้วย

การเปลี่ยนบทบาทและหน้าที่ของพิธีกรรมและความเชื่อปู่เฒ่า ย่าเฒ่า ในช่วงเวลาปัจจุบัน จึงเป็นเรื่องของการให้ความหมายของปัจเจกบุคคลมากขึ้น เพื่อนำเอาความเชื่อปู่เฒ่า ย่าเฒ่า มาเป็นที่พึ่งในกระแสด้านการดำเนินชีวิตที่ไม่มั่นคง ในบริบทเงื่อนไข และในช่วงเวลาที่แตกต่างกันไป ดังนั้น พิธีกรรมและความเชื่อปู่เฒ่า ย่าเฒ่า ก็ยังที่สามารที่จะดำรงอยู่ได้ในโลกปัจจุบัน แต่ก็ต้องมีการปรับเปลี่ยนความหมายไปจากเดิม

บรรณานุกรม

กระทรวงแถลงข่าวและวัฒนธรรม สปป.ลาวและคณะวิจิตรศิลป์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

2537 การอนุรักษ์เมืองโบราณ : การศึกษาเปรียบเทียบเมืองหลวงพระบางและเมืองเชียงใหม่ มปป.

จารุวรรณ ธรรมวัตร

2530 แฉอด พงศาวดารลาว มหาสารคาม : สถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรมอีสาน มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ .

คณาจารย์ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา

2543 แนวคิดพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรม เชียงใหม่ : ภาควิชาสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ชนิดา คังถาวรสิริกุล

2541 สื่อสัญลักษณ์ผ้าลาวเวียงจันทน์ กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.

ชเกษารุ ทานาเป้

2537 ทางแพร่งในเรื่องชนชาติในเขตชายขอบเอเชียอาคเนย์ เชียงใหม่ : เอกสารนำเสนอในที่ประชุมสัมมนา “วัฒนธรรมไทลื้อ และการปรับตัวท่ามกลางกระแสการเปลี่ยนแปลง” สำนักงานส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ และสำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ 16-17 กันยายน 2537.

ศรีศิลป์ บุญขจร

2540 บทสำรวจวรรณคดีลาว : จากสมัยวรรณคดีล้านช้างถึงวรรณคดีทันสมัย ในเอกสารประกอบการสัมมนา เปิดโลกวรรณกรรมเพื่อนบ้าน (1) วรรณกรรมลาว : ความสัมพันธ์กับวรรณคดีไทย , กรุงเทพฯ : ภาควิชาวรรณคดีเปรียบเทียบ คณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

เดิม วิภาภรณ์พจนกิจ

2540 ประวัติศาสตร์ลาว กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ทวิช จตุรพฤกษ์

- 2538 พิธีกรรมเพื่อสืบทอดความเป็นชาติพันธุ์ของชาวเขายากอน : การศึกษาปรับตัวทางวัฒนธรรมของชาวเขาเผ่าอีซอนในจังหวัดเชียงใหม่ เชียงใหม่ : วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาการพัฒนาสังคม บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

ธเนศ อาภรณ์สุวรรณ

- 2536 ถัทธิชาตินิยม เรื่องจริงที่อิงนิยาย นิตยสารศิลปวัฒนธรรม 14,6 (เมษายน).

นิธิ เอียวศรีวงศ์

- 2536 ท่องเที่ยวบุญบั้งไฟในอีสาน : บุญบั้งไฟต้องยอมรับใช้ชาวยโสธร ไม่ใช่ชาวยโสธรรับใช้บุญบั้งไฟ กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน.
- 2536 ถัทธิเสด็จพ่อ ร.5 กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน.

ปราณี วงษ์เทศ

- 2542 ตำนีกเกี่ยวกับเผ่าพันธุ์ของชาวอุษาคเนย์ ใน สังคมและวัฒนธรรมในประเทศไทย กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร โรงพิมพ์เรือนแก้ว.

พิเชฐ สายพันธ์

- 2542 น้ำเต้าปูง : วรรณกรรมปรัมปรา (Myth) กับการศึกษาเชิงโครงสร้าง ใน สังคมและวัฒนธรรมในประเทศไทย กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร โรงพิมพ์เรือนแก้ว.

ภัทรพงศ์ กงวิจิตร

- 2542 หลวงพระบาง วันเวลา ฆะตกรรม การเปลี่ยนแปลง ในหลวงพระบางหัวใจของล้านช้าง ชีรภาพ โลหิตกุล บรรณาธิการ กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์ร่วมด้วยช่วยกัน.
- 2543 พื้นที่และความหมายของการท่องเที่ยวในเมืองหลวงพระบาง กรุงเทพฯ : วิทยานิพนธ์สังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยมหิดล คณะสังคมวิทยาและมานุษยวิทยา มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ยศ สันติสมบัติ

- 2540 มนุษย์กับวัฒนธรรม กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.

ศิวพร ณ ถลาง

- 2542 ตำนานการสร้างโลกของคนไทย : ตัวอย่างการศึกษาวัฒนธรรมจากตำนาน ใน สังคมและวัฒนธรรมในประเทศไทย กรุงเทพฯ : ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร โรงพิมพ์เรือนแก้ว.

ศูนย์มานุษยวิทยาสิรินธร

2542 สังคมและวัฒนธรรมในประเทศไทย โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์ กรุงเทพฯ

สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย

2540 โครงการศึกษาจัดทำแผนแม่บทเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวแขวงหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว กรุงเทพฯ : สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย

สันติพงษ์ ช้างเผือก

2543 ลือผานม : การพัฒน์ทางวัฒนธรรมในพื้นที่ท่องเที่ยว แขวงหลวงพระบาง สาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาว เชียงใหม่ : (โครงร่างวิทยานิพนธ์) สาขาการพัฒนาสังคม ภาควิชาสังคมวิทยา-มานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่

ลีลา วีรวงศ์

2530 ฮิตติบสอง อุบลราชธานี : ศูนย์ศิลปวัฒนธรรมวิทยาลัยครูอุบลราชธานี.

สุจิตต์ วงษ์เทศ

2543 นาคในประวัติศาสตร์อุษาคเนย์ กรุงเทพฯ : สำนักพิมพ์มติชน.

สุรัช ศิริไกร

2541 การพัฒนาเศรษฐกิจการเมืองลาว สถาบันเอเชียตะวันออกเฉียงศึกษากทม. มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์

สุรัช หวันแก้ว

2543 กระบวนการกลายเป็นคนชายขอบ กรุงเทพฯ : รายงานวิจัย จัดโดยคณะกรรมการสภาวิจัยแห่งชาติ สาขาสังคมวิทยา สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.

หุมนัน รัตนวง

2537 นาค ความเชื่อของชนชาวลาว ในโครงการสัมมนาทางวิชาการ ศึกษาเรื่องชนเผ่าไทลาวและจ้วง มหาสารคาม : สำนักคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ คณะสังคมศาสตร์ คณะมนุษยศาสตร์ และสถาบันวิจัยศิลปะและวัฒนธรรม มศว.

เหี่ยม พรหมจัน

2542 Laos your new love เนชั่นสุดสัปดาห์ ปีที่ 8 ฉบับที่ 368 วันที่ 24 – 30 มิ.ย.

อภิญา เฟื่องฟูสกุล

- 2543 ศาสนา ใน แนวคิดพื้นฐานทางสังคมและวัฒนธรรม เชียงใหม่ : ภาควิชาสังคม
วิทยาและมานุษยวิทยา คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อานันท์ กาญจนพันธุ์

- 2535 ความเชื่อดั้งเดิมของชาวล้านนา ใน ล้านนามิติทางวัฒนธรรม เชียงใหม่ : คณะสังคม
ศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- 2538 วัฒนธรรมกับการพัฒนา : มิติของพลังที่สร้างสรรค์ เอกสารประกอบการสัมมนา
มปพ.
2542. การวิจัยในมิติวัฒนธรรม เชียงใหม่ : คณะอนุกรรมการวิจัยวัฒนธรรมภาคเหนือ
สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ สำนักส่งเสริมศิลปวัฒนธรรม
มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- 2543 แนวทางในการวิจัยสังคมและวัฒนธรรมของคนชายขอบ เชียงใหม่ : เอกสารสรุป
การสัมมนาการวิจัยประเด็นคนชายขอบ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.

อารียา เสวตามร์

- 2542 ผ้าป่าข้าว บทสะท้อนวิถีชีวิตของชุมชน กรุงเทพฯ : สำนักงานกองทุนสนับสนุน
การวิจัย.

Betty Gosling

- 1996 Old Luang Prabang Kuala Lumpur : Oxford University Press.

Evan, Grant

- 1948 The politic of ritual and remembrance : Laos since 1975 , Chiang mai
Thailand : Silkworm Book.

Georges Condominas

- 1975 Phiban Cults in Rural Laos in Change and persistance in Thai society. Cornell
University

Ing-Britt Trankell

- 1999 Royal Relics : Ritual and Social Memory in Louang Prabang (Laos culture and
society) edited by Grant Evans. Chiang mai : Silkworm Books.

Leach ,Edmund R.

- 1964 Political systems of highland Burma : a study of Kachin social structure
London Athlon Press.

Scott C James

1976 **Protest and Profanation Agrarian Revolt and Little Tradition Part 1 Theory and Society Vol. 4**

Whitaker, Donald

1971 **Area handbook for Laos** Washington ; D.C : for sale by the Supt. Of Docs, U.S.Govt.Print

กระทรวงแถลงข่าวและวัฒนธรรม

2000 **ประวัติศาสตร์ลาว (คึกค้ำบรรพ์ – ปัจจุบัน) เวียงจันทน์ : โรงพิมพ์แห่งรัฐ (ภาษาลาว)**

กระทรวงศึกษาและกีฬา

1989 **วรรณคดีพื้นเมืองลาว เอกสารอัดสำเนาสำหรับการสอนการก่อสร้างक्रम्हม.(ภาษาลาว)**

เจ้าคำหมั้น วงกตรัตนะ

2506 **ตำนานวัดเมืองหลวงพระบาง มปป.(ภาษาลาว)**

ทองศักดิ์ วงศ์กดา

1999 **ปู่เอย ย่าเอย ในนิคยสาร เมืองลาว ฉบับเดือน เมษายน. (ภาษาลาว)**

รัฐบาล สปป.ลาว และรัฐบาลเยอรมัน กองทุนช่วยเหลือจากกรมวัฒนธรรม กระทรวงการต่างประเทศ ประเทศเยอรมัน

1998 **ขอบใจที่เหลียวเบิ่ง. เวียงจันทน์ : โรงพิมพ์กระทรวงศึกษา.(ภาษาลาว)**

-

ภาคผนวก

ภาคผนวก



รูปที่ 2 พิธีกรรมการเชิญปู่เขย ข้าเขย ออกมาร่วมงานบุญเดือน 5 ณ หอผีปู่เขย ข้าเขย



รูปที่ 3 การซ้อมสืงกับสืงขร เวทีการมีส่วนร่วมของวัยรุ่นในหมู่บ้าน



รูปที่ 4 ความศรัทธาของชาวบ้านต่อผีบรรพบุรุษและผีอารักษ์เมือง



รูปที่ 5 ปู่เขย ย่าเขย ทำพิธีดักน้ำคานที่ผาบัง



รูปที่ 6 ขบวนแห่งานสงกรานต์ ปู่เขย ข้าเขย ในฐานะศิบรรพบุรุษและศิอาภักย์เมือง



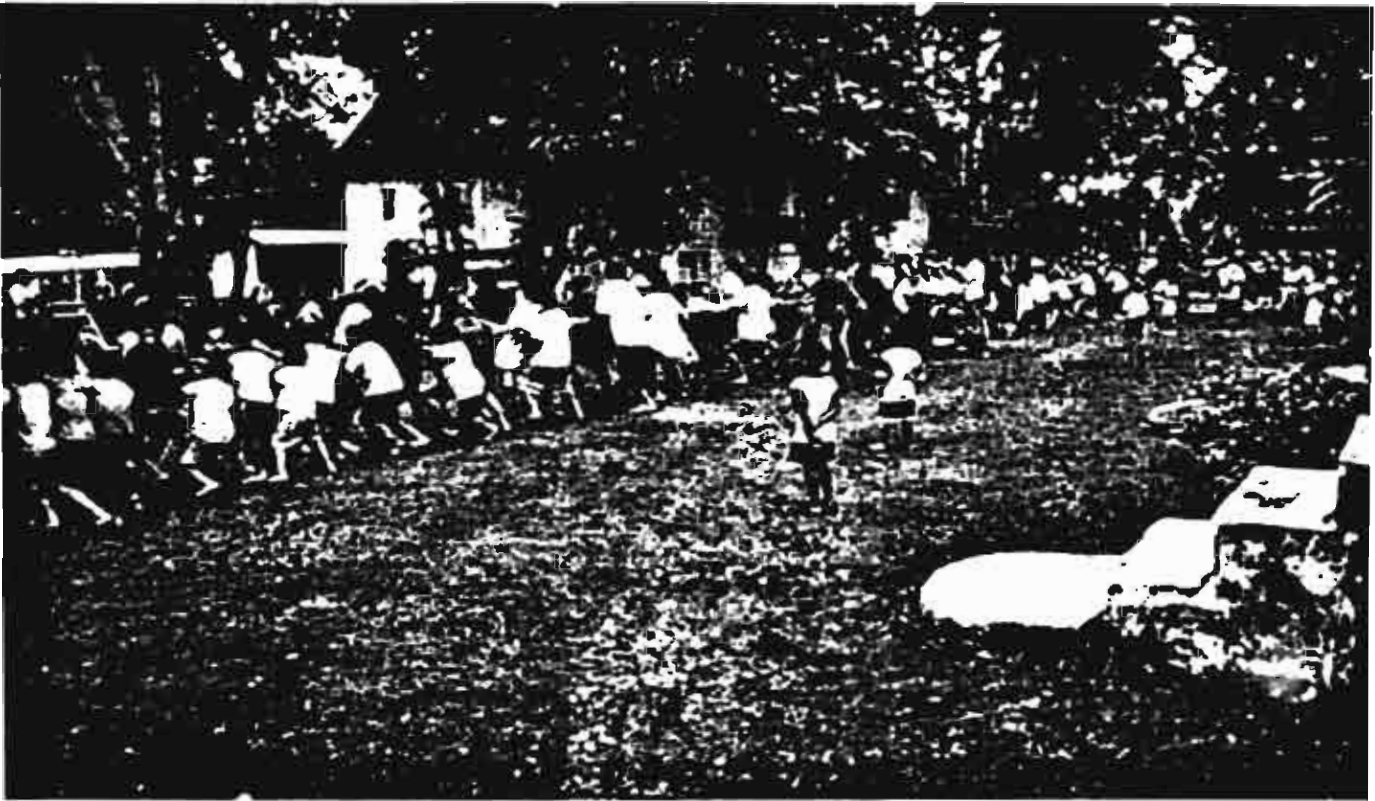
รูปที่ 7 ปู่เขย ข้าเขย สืบกับสิงขร ก้อนอวยชัยให้พรที่วัดเชิงทอง



รูปที่ 8 ชาวบ้านอาไฟ อาสามกับการมีส่วนร่วมในพิธีกรรมเลี้ยงผีเดือน 6



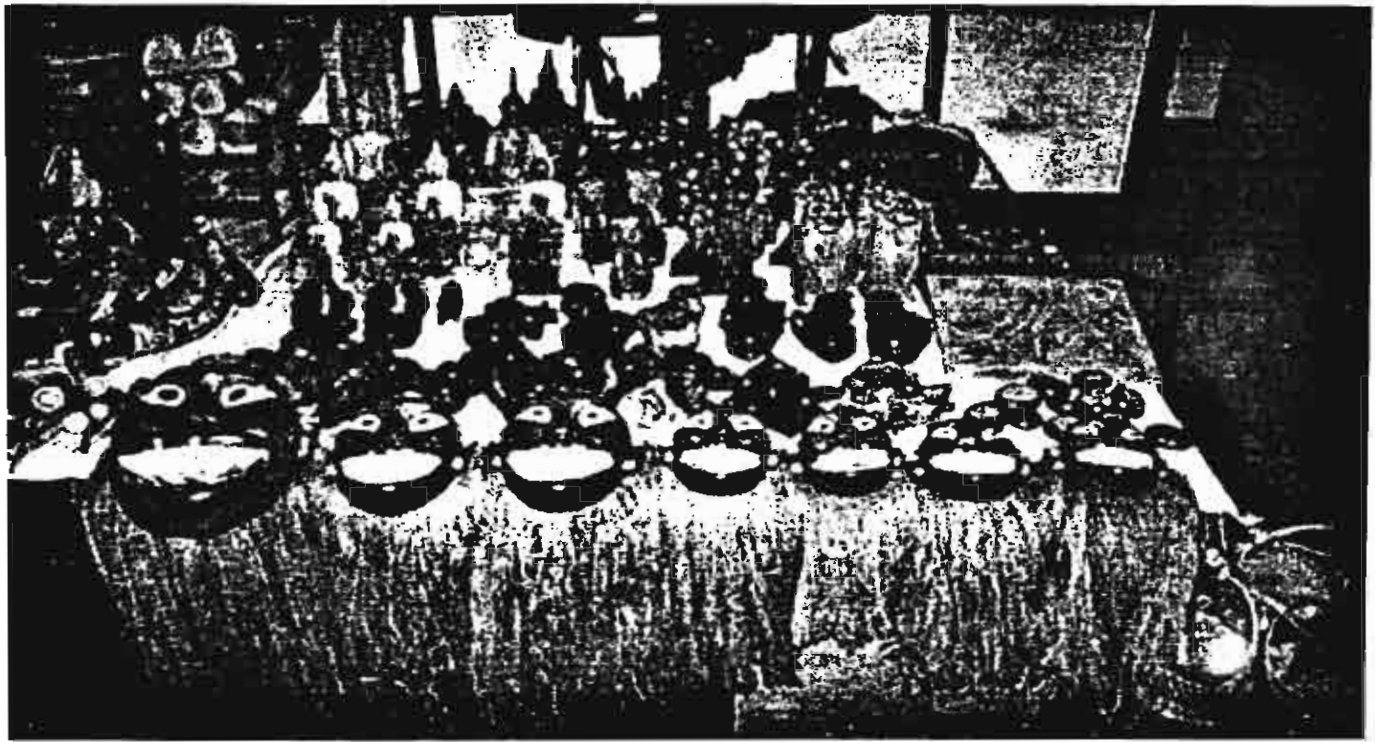
รูปที่ 9 พิธีกรรมเลี้ยงผีปู่เขย ย่าเขยในเดือน 6



รูปที่ 10 พิธีกรรมการแกะเสา การเสี่ยงทางเพื่อความสมบูรณ์



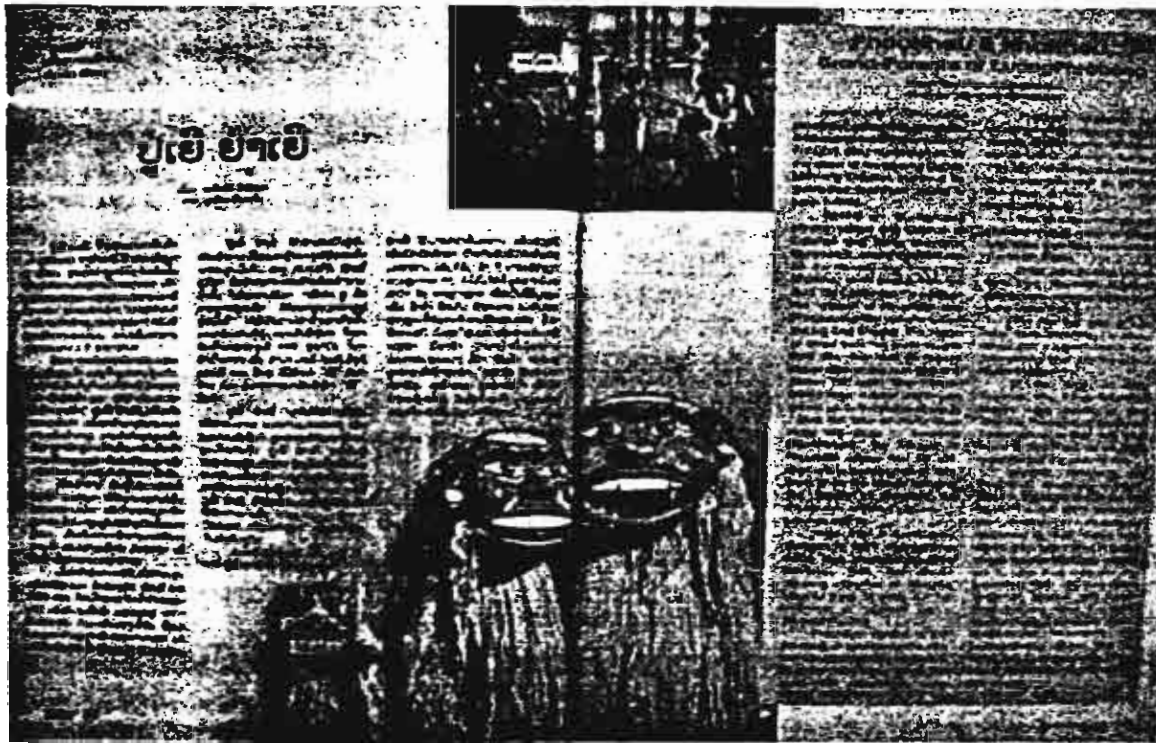
รูปที่ 11 เทวคาหลวง : การปรับตัวของมิเจ้าผู้ศาสนาหลักของสังคม



รูปที่ 12 ปู่เขอ ข้าเขอ ในรูปแบบของสินค้าที่ระลึกทางการท่องเที่ยว



รูปที่ 13 ปู่เขอ ข้าเขอ กับรูปแบบสินค้าที่วางขายทั่วเมืองหลวงพระบาง



รูปที่ 14 หนังสือแนะนำเรื่องปู่เอี๋ ย่าเอี๋ ที่นำเสนอสัญลักษณ์ชาติเข้าสู่เวทีโลกาภิวัตน์



Laos

รูปที่ 15 ภาพโปสการ์ดที่นำเสนอสิ่งที่เป็นสัญลักษณ์ของเมืองหลวงพระบาง

ประวัติผู้เขียน

ชื่อ	ธีรวัฒน์ แก้วแดง
วัน เดือน ปี เกิด	6 สิงหาคม 2517
ประวัติการศึกษา	สำเร็จมัธยมศึกษา โรงเรียนสวนกุหลาบวิทยาลัย ปี 2535 สำเร็จการศึกษาปริญญาศิลปศาสตรบัณฑิต สาขาปรัชญาและศาสนา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปีการศึกษา 2539 สำเร็จการศึกษาปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชาภูมิภาควิทยา มหาวิทยาลัยเชียงใหม่ ปีการศึกษา 2545
ทุนการศึกษา	ได้รับทุนอุดหนุนการศึกษาจาก สกว. ภายใต้หัวข้อ “คนชายขอบ” ปี 2543 - 2545